

text 72

B 21235 E

československý nezávislý měsíčník • ročník 4 • č. 2 (31)

tschechoslowakische unabhängige zeitschrift • jahrgang 4 • nummer 2 (31)

brislav úlehla

ještě jednou o tom, co dělat a co nedělat

Odpověď V. Holešovského na můj článek je nutno uvítat. Je věcná, je klidná tam, kde argumentuje proti, snaží se zůstat u reálnosti, nepouští se do vzletných slov; to vše ji odlišuje od mnohých jiných. A hlavně: vychází z toho, že pro to, o čem se snažíme, musí být vystopovány předpoklady, odhadnuty možnosti a podle toho stanoveny cíle, nemá-li to být jen hra na vlastním písku. V hodnocení toho, jsou však naše pohledy někdy až protichůdné. A protože jde o základ, z něhož je nutno vycházet, chci se k tomu ještě jednou vrátit.

Uvolňování napětí

Vycházel jsem z toho, že jako trend vývoje v budoucnosti se jeví uvolňování napětí mezi Západem a Východem. V. Holešovský říká, že „máme dvojí pádný důvod to- muto vývoji nepřát“. Ale: určující není to, co bychom si přáli nebo nepřáli, ale to, co je. Doba od nap- psání článku tento trend dokonce zvýraznila: dohoda o Berlíně, NSR–SSSR, NSR–Polsko, jednání USA–SSSR (SALT), ohlášená Ni- xonova cesta do Moskvy, evropská konference, která před rokem byla mlhavá, dnes je hmatatelná atd.

V. H. tvrdí, že takový vývoj je pro nás nepříznivý a uvádí dva důvody:

1. Nebezpečí intervence Moskvy v okamžiku, kdy demokratizační vývoj v některé zemi považuje za „kritický“. Námitka se ovšem přímo vnučuje: je to odvislé od zmírňování napětí, je „studená válka“ schopna tomu zabránit? Odpověď je na základě zkušeností jasná: není! Uvolňování napětí tedy v tomto směru nevytváří pro SSSR lepší situaci. Pravděpodobněji je spíše opak: každá taková akce podmínky uvolňování zhoršuje. Srpen 1968 znamenal zastavení vývoje nejméně na rok. To, k čemu docházelo v r. 1969/70 bylo prakticky před dvěma v srpnu 1968. Tento aspekt byl zatím málo objasněn. Je to pochopitelné proto, poněvadž vše bylo v „kuloárové“ fázi. Připomeňme jen, že Johnson měl navštívit v prvních dnech září 1968 Moskvu a že to bylo do- hodnuto právě 19. srpna 1968, když Dobrynin předal Ruskovi zprávu, že sovětská vláda přijala dlouhodobý americký návrh roz- hovorů o mírovém využití atomové energie, jak Johnson píše ve svých Pamětech.

2. Dále uvádí V. H. „pasivní asis- tenci Západu, který se cítí vázán

základními principy politiky „uvol- ňování“, totiž respektování mocen- ské hegemonie SSSR“. Námitka je opět jasná: co dělal Západ během „studené války“? A opět příklad z r. 1968: 20. srpna informoval Dobrynin osobně Johnsona o tom, že „čs. vláda(!) se obrátila na spo- jenecké země s žádostí o přímou pomoc proti spiknutí vnějších i vnitřních sil“, že Sověti vyhověli a že to jistě nezhorší vztahy USA– SSSR. Přesto, že by takové formu- laci nevěřil muž z ulice ani na druhé straně zeměkoule, Johnson se ani neobrátil na čs. velvysla- mectví o informaci, ani nepoužil „horké linky“, ale po poradě s Ruskem a dalšími „dospěl jsem k názoru, že jsme pro situaci v Čes- koslovensku nemohli udělat nic bezprostředního“. (Pouze zrušil na 21. srpen připravené oznámení cesty do Moskvy.)

Závěr: studená válka možnosti sovětské nadvlády nijak neomez- je. Čtvrt století jejího období je pro to dokladem a abych se opa- koval, nic na tom nezmění krásná slova ke Dni porobených národů. Uplynulé čtvrtstoletí a perspektiva konservace tohoto stavu musí být pro nás odstrašující.

Poměr sil ve světě

Ve své úvaze jsem vycházel z předpokladu, že v poměru sil Zá- pa–Východ nenastanou změny. V. H. se domnívá, že se sohyluje k převaze Východu (zachování dosa- vadního poměru považuje za opti- mum toho, s čím může počítat). Poukazuje na sklon Moskvy k ex- panzi, na nepotlačitelné tendence navodit vlastní převahu. Každá moc a mocnost tyto tendence má. Rozhodující však není jejich exis- tence, ale možnost realizace ve vzájemném poměru sil.

Svůj předpoklad o zachování dosavadního poměru sil jsem opí- ral o to, že žádný sachista nemůže počítat dopředu s chybou soupeře. Uvedl jsem však, že se v rovno- váze sil může objevit faktor, kte- rý by ji ponížil: „Mohla by se jím stát Čína. Ve svém vlastním zájmu by hledala ony body, které by mohly oslabit její protivníky. Jsme jedním z oněch bodů ve vztahu k SSSR“. Jestliže před téměř rokem nebylo možné s tímto faktorem plně počítat, pak by bylo hrubou chybou nebrat ho v úvahu dnes. Při atomovém patu SSSR–USA Čína jako třetí (i když ne rovno- cenný) partner tuto rovnováhu po- rušuje. SSSR si toho byl vědom dříve než mnozí z těch, kteří vývoj v Evropě klasifikovali tak, že Západ „to Moskvě sežere“ (abych použil jím odpovídající formulaci).

Závěr: Seskupení sil ve světě prochází změnou. Bylo by omylem se domnívat, že USA se spojí s ČLR proti SSSR – a tím je vše vyřešeno. Je to naivní kalkulace, poněvadž SSSR je dost silný, než aby klekl na kolena. Bude to prav- děpodobně velmi komplikované přeskupování sil. Nelze zatím vy- cházet z toho, že by někdo svoji pozici prohrál. Oslabeno je zatím jistě postavení SSSR, ale i USA, poněvadž do hry vstoupil třetí, s nímž obě strany musí počítat a jednat. (Je tu ještě otázka sjedno- cující se Evropy, Japonska – sil, které byly dříve ze hry, ale roz- bitím bipolarity do ní budou vstupovat.)

(pokračování na str. 3)

za zdeňkem salaquardou

bezprávnosti a existenční nejis- toty studoval orientalistiku a práva. Jak se pomalu začaly sbírat koncem padesátých let národní intelektuální rezervy, angažoval se i Salaquarda jako novinář. Několik let jako pra- covník tiskové agentury, pozdě- ji jako volný spolupracovník deníků a týdeníků.

I „pražské jaro“ se odrazilo do jeho osobního osudu nad- míru typicky. Byl přijat do ob- novené redakce Lidových no- vin přesně ve chvíli, kdy do Prahy přijely sovětské tanky. Ještě rok se pokoušel držet po- zici jako kulturní redaktor Ze- mědělských novin. I ta krátká doba stačila, aby své rubrice vtisknul osobitou razbu a alespoň naznačil, jaký z něho mohl vyrůst novinářský formát. Redakční stůl opustil, když už nebylo možno říci ani jedno svobodné slovo a odešel do exilu.

Znovu na počátku, nevzdal své povolání novináře a spra- vedlivého svědka. Pracoval ja- ko volný žurnalista a od roku 1970 byl šéfredaktorem měsí- čníku „Text“.

Co vytvořil, je z dopuštění okolností výjimečně neblahých dílo skrovné rozsahem. Má však kvalitu hlubší a trvalejší. Každé jeho slovo svědčí o od- vazě pojmenovat dobu pravým jménem a vyvodit z toho společ- enské i osobní mravní důsled- ky.

Troufám si pro Zdeňka Sala- quarda po třiceti letech krásné- ho lidského přátelství použít ono masarykovské slovo nej- vyššího uznání – byl to slušný člověk.

Josef Jedlička

běsnění

Volby v Československu „demonstrovaly národní jednotu a soulad s linií KSČ“, tvrdí už nepřehlédlné množství pražských úvodníků, ale zmýlil se každý, kdo očekával, že bude praxe těmto heslům odpovídat. Naopak. Těsně po volbách došlo k první velké zatýkání, během váno- c následovala další a v lednu vlna třetí. Policaři se utrhli ze řetězu, „dlouho připravované akce proti opozici byly realizovány“, několik set lidí zatčeno a mnoho z nich ve vězení zůstává. Skoro se dá říci: logické. Logické totiž pro všechny, kteří hodnotili volby správně, kteří nevěřili ani normalizovaným úvodníkům, ani – i na Západě – mnohdy šířeným domněnkám o tom, že snad politicky myslící lidé doma kapitulovali a sedí se založenými rukama. Logické, volají mezi námi ovšem i ti, kteří tváří tvář tomuto pražskému běsnění rozdmýchávají znovu žabo- myši vojny a snaží se mlčením přejít skutečnost, že oběti této „logiky“ jsou především aktivní zastánci československého vývoje z roku 1968.

Historie se však ztěží kdy zcela opakuje. Policie sice řádí, ale vedení KSČ se nervózně rozhlíží na všechny strany a nedaří se mu zamaskovat strach ze světového veřejného mínění. Prokuratury připravují obžalovací spisy, stejně debilně sesumírované jako kdysi, ale nemusí si tolik vy- mýšlet jako před dřívějšími monster-procesy. Opozice totiž je maso- vější, než kdykoliv předtím a zahrnuje dokonce i rodinné příslušníky znormalizovaných pohlavářů. Je mocensky sice bezmocná, ale prorůstá všechny vrstvy sociální struktury, je zaměřena perspektivně a co hlavní: má za sebou sympatie většiny obyvatel, ba i většiny všech příkrčených, zastrášených nebo údajně „pomýlených“. Nemá v úmyslu zbytečně pro- lévat krev, ale disponuje nadále nejohrožnější zbraní: myšlenkou a slo- vem. Protéká policejní pěstí mezi prsty, je všudypřítomná a rozřeďuje hranice mezi kritikou povolenou a nepovolenou. „Musíme si ještě jednou vyjasnit“, pronesl nedávno Husák, „kde vlastně hranice pravicového oportunismu začínají a kde končí“. Památná slova. Ale těžko provedi- telná. Hranice bude hledat jinde on, jinde Biřák, jine „sovětské sou- druží“, jinde domácí policajti. Výsledkem je celospolečenská křeč, ne- jistota, nervozita a strach režimu z každého příštího dne, na nějž budou muset být hledány nové a nové poučky. Současným výsledkem je také nic neřešící běsnění.

A my? My můžeme a musíme v zahraničí, pokud se nechceme vzdát zájmu o tu zem, z níž pocházíme a jejíž osud nám leží na srdci, jen jediné: neběsnit slovy, ale klidně, bez přestání, logicky a neúnavně uka- zovat prstem! Ukazovat světu nejen na pražské výstřelky, ale hlavně i na za nimi skrytou nesmyslnost vnučené „normalizace“, na nemožnost zastavovat vojenskou silou společenský vývoj, na směšnost očekávání, ať jej sdílí kdokoliv, že všechno se nějak urovná a zaroste travou.

Oprávněné národní a společenské zájmy ještě nikdy nezmizely tím, že je jedni potlačovali zbraněmi a druzí přehlíželi. Zlomily zatím vždy každou bariéru síly či hostejnosti. Jinak tomu nebude ani nyní.

Foto: Jiří Tiller

likvidace divadla

Pražské úřady rozhodly a toto rozhodnutí bylo 21. února potvrzeno českým ministerstvem kultury — že od 1. března nesmí Divadlo za branou nadále — prý z bezpečnostních důvodů — hrát v paláci Adria na Národní třídě. Na tomto rozhodnutí je kuriosní zejména to, že Laterna magica, která jak známo sídlí ve stejné budově, smí ve své činnosti bez zábran pokračovat. Je zřejmé, že důvodem pro toto administrativní rozhodnutí nejsou ani tak otázky bezpečnosti — neboť vedení divadla prostoru divadla už v minulosti několikrát upravovalo — jako snaha zbavit československé publikum možnosti navštěvovat představení tohoto velice progresivního, pro režim však nepohodlného divadelního souboru, který odborníci označují, za jeden z nejlepších divadelních souborů světa.

Připomeňme, že Divadlo za branou vzniklo v roce 1965 a že u jeho zrodu stál Otomar Krejča, který divadlu vtiskl ony rysy, které divadlo proslavily téměř v celém světě. Otomar Krejča, který v roce 1968 podepsal „2.000 slov“ a naproti tomu odmítl v období tak zvané normalizace podepsat Brůžkův kolaborační manifest, byl před rokem zbaven své funkce ředitele divadla a byl vyloučen rovněž z komunistické strany. Ve vedení divadla ho vystřídal Ladislav Boháč. Ani pod jeho vedením, zejména proto, že repertoár divadla i herecký soubor zůstaly bez změny, se nepodařilo divadlu získat si přízeň režimu, což se projevovalo i v tom, že v roce 1971 bylo divadlu zakázáno plánované a pevně připravené turné po Francii. Poslední zpráva z Prahy říká, že divadlo má ve svých prostorách hrát až do 1. července. Kompromis? Jenže co bude potom?

-v-

bude svobodná evropa umlčena?

Rozhlasová stanice Svobodná Evropa se stala opět předmětem diskuse — jednak v senátě Spojených států, jednak v americkém i evropském tisku. 17. února vyšel v listě Washington Post pravidelný sloupek Rowlanda Evanse a Roberta Novaka, zabývající se kampaní senátora Fulbrighta proti rozhlasovým stanicím Svobodná Evropa a Svoboda, ve kterém konstatují, že senátor Fulbright se nebezpečně přiblížil k tomu, o čem se po dvě desetiletí marně snaží elektronické rušičky Moskvy: učinit konec mimovládám komunikací mezi Spojenými státy a dvěma sty milióny obyvatel Sovětského svazu a stem miliónů občanů pěti dalších komunistických zemí. Oba komentátoři vypočítávají, které akce podnikl Kongres Spojených států ve věci rozhlasových stanic Svobodná Evropa v posledních několika měsících. Přes opozici senátora Fulbrighta senát a poslanecká sněmovna schválily před koncem listopadu dva rozdílné návrhy zákonů o financování těchto vysílaček částkou, která se pohybuje mezi 35 a 38 milióny dolarů za rok. 26. ledna se sešla společná konference zástupců obou sněmoven, která měla rozhodnout mezi těmito dvěma zákonodárnými návrhy, ale tato schůze skončila bez výsledku, neboť narazila na „ledovou opozici“ senátora Fulbrighta. Meziimální výzkumná služba Knižovní kongresu pracovala na podrobných studiích, které měly zjistit, zda je „věci veřejného zájmu“ poskytovat oběma stanicím další finanční prostředky. V lednu byla zpráva hotova a vřele ocenila vysílání obou stanic a doporučila jejich další financování. Evans a Novak ve svém článku naznačili, že senátor Fulbright nedal tuto zprávu členům komise senátu k dispozici, protože chce docílit zastavení činnosti těchto stanic. 17. února pronesl v senátním plénu senátor Fulbright obšírný projev, ve kterém mimo jiné řekl, že činnost těchto stanic je v rozporu s cíli zahraniční politiky, kterou sleduje prezident Nixon a v závěru oznámil,

že bude hlasovat proti prodloužení resoluce Kongresu, která dosud umožňovala činnost obou stanic. Toto stanovisko senátora Fulbrighta vyvolalo ostré reakce tisku. Například New York Times, který se v minulosti vyjadřoval k činnosti obou stanic spíše kriticky, uveřejnil komentář nazvaný „Zachránit svobodné hlasy“. Západoněmecký deník Die Welt otiskl zprávu z Bonnu, podle níž zahraničně-politický referent parlamentní frakce opozičních stran CDU-CSU Werner Marx poslal senátoru Fulbrightovi do Washingtonu dálnopis, v němž se přimlouvá za zachování rozhlasových stanic Svobodná Evropa a Svoboda. Poslanec Marx poukázal na to, že obě stanice jsou pro milióny lidí v komunistické části Evropy jediným pojítkem se svobodným světem. Pak do této diskuse zasáhl další politické osobnosti i tiskové orgány. Úřadující americký ministr zahraničních věcí uveřejnil 22. února prohlášení, ve kterém upozornil, že obě stanice jsou ve vážném nebezpečí a že případné zastavení jejich činnosti by znamenalo vážnou ztrátu. Základní stanovisko zaujal i bývalý viceprezident a Nixonův protikandidát v minulých prezidentských volbách, demokratický senátor Hubert Humphrey. Ve svém projevu před Senátem polemizoval s názorem, že obě stanice jsou jakýmsi pozůstatkem z období studené války a řekl: Pokud snahu o myšlenkové uvolnění v komunistických zemích označíme za podporu studené války, tak nic nemůže být více vzdáleno pravdě, jako toto tvrzení. Švýcarský deník Die Tat 22. února napsal: Poslední nevěcné výpady senátora Fulbrighta proti rozhlasovým stanicím Svobodná Evropa a Svoboda prokazují, že známý předseda zahraničně politického výboru amerického Senátu nemá ani potuchy o poměrech ve východní Evropě. Britský konservativní deník The Daily Telegraph 23. února napsal: Jak americká vláda nezasáhne rychle a tvrdě, Západ se hanebně vzdá svého práva vysílat objektivní zprávy a komentáře za železnou oponou. Západ je zavázán sobě samému a všem porobeným národům na celém světě hlásat demokracii. Obě stanice nesmí být umlčeny. Senátor Fulbright vystoupil znovu a řekl jasně a nekompromisně: „Jen přes moji mrtvolu.“ Jaký bude osud obou stanic, ukáže budoucnost.

-s-

další zatčení

V Bratislavě byla cca 20. února zatčena známá filmová kritička, žurnalistka, která působila dříve v redakci Kulturného života, Agneša Kalinová. Současně s ní byl zatčen i její manžel Laco Kalina, rovněž filmový kritik. Oficiální propaganda neoznala za nutné oznámit jejich zatčení, tím méně alespoň nějak tento další čin represe a zvláště zdůvodnit. Svaz filmových žurnalistů Rakouska požádal FIPRESCI — Mezinárodní svaz filmových žurnalistů, aby prozkoumal okolnosti zatčení Agneši Kalinové a požadoval její bezodkladné propuštění. Dopis Svazu Rakouských filmových žurnalistů, adresovaný FIPRESCI připomíná, že Agneša Kalinová se zúčastnila mnoha mezinárodních zasedání, na kterých vystupovala vždy jako lojální představitelka své země.

-s-

bublina, která splaskla

8. ledna letošního roku byl v Československu zatčen italský novinář Valerio Ochetto. Jak později v obšírném článku napsalo Rudé právo prý proto, že dělal spojkou mezi domácí opozicí a zahraničními emigrantskými centry, že přivážel instrukce Jiřího Pelikána do Československa a vyvážel tajné materiály pro potřebu zahraničních zpravodajských služeb. Obvinění ne malé, které by stačilo na hezkou řadu let kriminálu. Po čtyřiačtyřicetidnech vazby byl Valerio Ochetto, po dlouholetých protestech západní veřejnosti, propuštěn z vězení a vyhoštěn z Československa. Ještě před vyhoštěním přiměly pražské orgány Valeria Ochetta k účasti na aranžované tiskové konferenci. Ovšem ani tato konference nepotvrdila obvinění, která byla proti němu v Rudém právu vznesena. Po přiletu na milánské letiště řekl Ochetto, že během svého věznění byl asi dvacetkrát vyslýchán, ale že se s ním zacházelo celkem slušně. Podle jeho názoru velký vliv na jeho propuštění mělo úsilí vyvinuté italským ministrem zahraničí a italským velvyslancem v Praze. Je zajímavé, že Ochettovi byly vráceny všechny zabavené písemnosti, až na dokumenty, týkající se opozice v Československu. Valerio Ochetto po svém návratu do Itálie znovu popřel, že by plnil úkol kurýra československých exulantů a řekl, že snad desítky snad stovky lidí byly v Československu zatčeny v souvislosti s jeho případem. „Tím, že zatkli mně,“ napsal Ochetto, „chtěli zasáhnout všechny nespokojence, intelektuály a lidi podezřelé, že mají nezávislé nebo kritické stanovisko a zlomit je prakticky a psychologicky hrozbou, že mohou být odsouzeni až k trestu deseti let odnětí svobody.“ Dále Ochetto uvedl, že jediný představitel opozice, se kterým se v Československu setkal, byl Milan Hübl. Hübl dal Ochettovi prohlášení, které mělo být uveřejněno v zahraničí. Československé úřady Milana Hübla zatkli a prohlášení zabavily. S propuštěním Valeria Ochetta z vězení splaskla jedna bublina československé propagandy, ovšem zatčení občanů Československa jsou dále ve vězení.

-v-

tajná zpráva

Teprve nyní se dostal na Západ text tajného projevu, který Vasil Biľak pronesl 21. října minulého roku na plénu ÚV KSČ. V tomto projevu se Vasil Biľak zabýval vztahy mezi KSČ a ostatními komunistickými stranami Evropy. Řekněme hned úvodem, že v očích Vasilu Biľaka neobstála žádná strana — ovšem s výjimkou KSSS. Nejtvrdsí útoky byly namířeny proti vedení rumunské komunistické strany, které obvinil z nacionalismu a z toho, že se odmítá podílet na boji proti oportunismu, revizionismu a nacionalismu uvnitř mezinárodní komunistické hnutí. Vasil Biľak dále kritizoval rumunské vedení za postoj, který zaujalo k československým událostem — (měl na mysli okupaci naší země), prý je totožný s pravici a což je prý nejhorší, že na tomto svém postoji trvá Rumuni dodnes. Po Rumunsku přišla na řadu Jugoslávie. V Jugoslávii podle Biľaka existuje mnoho sil, které si prý nepřejí zlepšení vztahů k národům, které tvoří základ světového socialismu. Je to proto, že vliv dělnické třídy na tvorbu jugoslávské politiky je slabý a nejsou prý příliš velké šance, aby se tento stav změnil. Jugoslávie — jak řekl Vasil Biľak, provádí politiku neangažovanosti i tehdy, když se to týká společenství socialistických zemí, případně mezinárodního komunistického hnutí. Dále se zmínil, že nejlepší vztahy nejsou také k australské, britské a španělské komunistické straně a podotkl, že je mnoho otevřených problémů pokud jde o italskou komunistickou stranu. Dále vyslovil Vasil Biľak kritické připomínky také k režimům v Maďarsku, Polsku a východním Německu. Maďarské vedení prý dělá stejné chyby jako Novotného vedení v letech 66–67 a maďarská

hospodářská reforma prý může mít stejné důsledky jako malé reformy na sklonku Novotného éry. Pak vyjádřil Vasil Biľak své pochyby nad úsilím polského stranického šéfa Gierka zlepšit životní úroveň. Biľak soudí, že jednání varšavského režimu s katolickou církví je projevem slabosti a nelíbí se mu ani obnovování dělnických rad v polských závodech. Biľak napadl i východní Německo. Podle jeho názoru potrvá nejméně dvacet let, než se podaří napravit chyby politického a hospodářského aparátu NDR, zaviněné vedením Waltera Ulbrichta. Ve svém tajném projevu se Vasil Biľak zabýval i událostmi v Sudánu. Sudánští komunisté se prý dopustili politického omylu svým odporem proti Numejriho režimu. Numejri, jak řekl Biľak, má podporu egyptské a libijské vlády a Sovětský svaz si prý proto nemůže dovolit oslabovat svou pozici na Středním východě podporou sudánských komunistických pučistů. Nejde jak vidno o žádný internacionalismus, jednotu komunistických stran, nýbrž jen o výlučně o zájmy sovětského imperialismu. Takže ti prosí soudruzi, kteří do Rudého práva psali srdcervoucí dopisy o osudu sudánských komunistů, by vlastně měli dostat stranickou důtku.

Biľakova tajná zpráva je zajímavá především proto, že dokumentuje hluboké rozpory v mezinárodním komunistickém hnutí a mezi režimy takzvaného socialistického tábora. Poukazuje na tendenci obnovit vládu silné ruky — necstalinismus.

-js-

zbraně

Máme být na co hrdi. Československu se podařilo vyvolat v jedné části světa ohnisko napětí. Na Kypru. Zatím co československé sdělovací prostředky tvrdí, že nepřátelské akce imperialistických a neokolonialistických sil ohrožují bezpečnost Kypru — byla 21. ledna uskutečněna tajná dodávka československých zbraní na tento ostrov. Jde asi o tři tisíce beden s municí, s ručními protitankovými puškami, s minomety a strojními puškami. Zbraně byly uloženy v sídle prezidenta Makaria a ve Spojených národech bylo vzrušení. Je obava, že by opět mohlo dojít k výbuchu otevřeného nepřátelství mezi kyperskými Reky a Turky a že by při tom československé zbraně mohly sehrát osudnou roli. Nové dodávky československých zbraní mají nepochybně posílit pozici prezidenta Makaria, zastánce kyperské nezávislosti, v konfrontaci s generálem Grivase, přívržencem myšlenky připojení Kypru k Řecku.

Není zřejmě vůbec náhodné, že československé zbraně se s naprostou pravidelností objevují vždy tam, kde se tvoří nové ohnisko neklidu a napětí. Československé zbraně sehrály svou neblahou úlohu stejně tak v Bialře jako v Indonésii a na Středním východě. Nestaly se do Severního Irsku, když je našťásti zápas zabavila belgická policie a dnes jsou tedy již po druhé v historii na Kypru. I tam zjevně potvrzují všechna slova o mirumilovnosti československé zahraniční politiky.

-s-

Kresby: Bohumil Štěpán

biľak: „soudruzi, pochopte...“

Súdrž Biľak o sobě nechal v posledních dnech vícekrát slyšet. Ne všude se však dostalo na stránky světových novin. Např. toto, co vzkazuje redakci Textu jeden náš dobrý známý z Prahy:

Dne 12. února se konala na pražském ÚV KSČ schůzka se zástupci nejvyšších vedení západoevropských komunistických stran. Schůzku svolal Biľak. (Některé z pozvaných byli pozvánkou podepsanou pouze Biľakem dotčeni a musel pozvání dodatečně potvrdit i G. Husák.) Téma schůzky bylo zajímavé: Informace o metodách a formách posledních opatření proti aktivním členům praviceové opozice. Hostům prý byly předloženy důvody, proč došlo k poslední vlně zatýkání, výsledky policejních šetření proti opozici a první verze některých obžalovacích spisů. Účel schůzky: přesvědčit západoevropské KS o nutnosti tvrdého postupu proti opozici v ČSSR a získat nebo alespoň neutralizovat je, aby nevystupovali vůči pražské politice kriticky. Záměr se nezdařil. Většina pozvaných shledala materiály jako velmi nedostatečné a znovu se vyslovila proti pronásledování politických odpůrců a zvláště těch, kteří mají odlišná stanoviska než KSČ na intervenci z roku 1968. Ještě ostřeji odmítl hosté jakékoliv procesy. Porada byla rozpuštěna za značně napjaté situace, kterou nezmiřnily ani rozhovory některých účastníků s G. Husákem. Pařížský l'Humanité ostatně bezpodmínečně na to znovu upozornil na odlišnost v hodnocení roku 1968 a na trvající rozdílnosti v posuzování sovětského ozbrojeného zásahu proti ČSSR.

-m-

čistka

Podle sdělení ředitele Československého rozhlasu Jana Riško, muselo být z rozhlasu propuštěno větší množství pracovníků, prý proto, že se politicky zkompromitovali. Jan Riško neuvádí přesnější počet, ale odhaduje se, že jich muselo odejít 1.500. Místo nich bylo přijato tisíc nových zaměstnanců, jejichž stáří většinou nepřesahuje 30 let. Převážná většina z nich nemá potřebné profesionální znalosti ani nutnou kvalifikaci a musela být vyškolená ve tříměsíčních rychlokurzech. Jan Riško si stěžoval, že přes veškerou snahu jsou vysílání československého rozhlasu stále neatraktivní a většina posluchačů je nebere vážně. Kdo si občas Prahu či stanici Hvězdu vyladí, dá v tomto případě Janu Riškovi úplně zapravdu.

-kt-

vladimír vlk o reformě

Změnit způsob vládnutí ve Východní Evropě, jako kdokoli jinde. Ize povlně (reformou) nebo náraz (revolucí). Reforma je především záležitostí politiko-ekonomickou a teprve potom, a ne nutně, mravní. Viz zkušenosti nynějšího Maďarska a Polska. My jsme se pokusili o obojí současně a dostali jsme výprask. Říkáme, pochopitelně, že jsme byli v právu a ti druzí ve lži. Ale o to nejde. Pravda vždycky navítězí.

V rámci své reformy jsme chtěli: zdemokraticovat komunistickou stranu, zavést politickou pluralitu, obnovit sociální demokracii, zadržovat politickým obětem, zrušit lidové milice, zavést svobodu kultury, vědy, slova a sdružování, vyburcovat degradované, zřítit dělnické rady, vytvořit tržní socialismus, stát se svěprávními agenty v Evropě a ve světě a napravit si vlastní reputaci a svědomí. Nic z toho nemáme, kromě kraptu toho posledního. Dopadli jsme málem jako přísloveční sedláci u Chlumu. Osud?

Pidili jsme se po smyslu existence českého národa. Teď je jasné: přežít. Na tak citlivém geopolitickém místě to není málo. Ale kromě smyslu máme i úděl, a ten je: přežívání doplňovat snáhou o přesah nejbližšího dosažitelného. Jsme odsouzeni k reformaci.

Nemusíte mít obav. Reforma zase bude. Je jinde a nemá důvod nebyť u nás. Nevyroste z našich přání, ale z toho, co se teď děje doma a v zahraničí pod tlakem toho, co se děje doma a v zahraničí. Nejspíš se zase vynoří ze shnilých kompromisů, hrbenů hřbetů, zapírání vlastních nosů mezi očima, polýkaných urážek, tajného skřípění zubů a předstírané bílosti.

[Někdo říká, že může zneplatnit tuto argumentaci: válka vůbec, válka SSSR s Čínou, demokratická exploze v Rusku, souběh několika lidových vzrův ve Východní Evropě atd. I tradiční vyslovovali se opakovaně proroci přestávají však v době supervelmocenských šibířek věřit v jejich pravděpodobnost.]

Nemá příliš smysl horšit se na dnešní správců země české. Z nich také vzejde příští reforma, i kdyby se stokrát zaklínali opakem. Mnoho z nich třeba v skrytu duše v reformaci douká a možná ji už plánuje. Rada pravoverných dneška je reformistů zítřka. Reforma je totiž na pořadu dne už hezkou řádku let. Cožpak je Východní Evropa roku 1972, včetně SSSR, stejná jako před dvaceti lety?

I pravoverní chtějí a musí reformovat. Je ovšem rozdílný v chápání cíle reformy: u nich zefektivnění systému, u nás zefektivnění a zdemokraticování. Jsou období a pole činnosti, v nichž obě strany mají možnost, anož musí, táhnout za jeden provaz. Vtip je v tom, že oni reformu v hranicích své pravovernosti udržet nemohou. Zejména ne v Československu. Tak tomu bylo v šedesátých letech. Novim, proč by tak nemělo zase být v budoucnu, když tehlejší otázky zůstaly neodpovězeny a když se na ně pokouší odpovídat už bezmála kdokoli.

Zase se budou zlitřejší Dubčekové zastávat větší autonomie pro Slovensko. Kohoutové pro kulturu, Blochmanové pro žurnalistiku, Mlynářové pro vědu, Tomannové pro umění, Bartůvkové pro zemědělství, Müllerové pro studenty. Pomyslní na to rejstříci může být pro někoho k udivení, ale v politice se bohužel zvrací častěji než třeba v účetnictví.

Navíc, a to zcela určitě, vstanou noví revizionisté. Dnes ještě sami nevědí, že vstanou, ale pozíci dušton Marxe k Ekonomicko-filosofickým rukopisům, Lenina k Empirio-kriticismu a sovětskou literaturu k Piňňakovi a budou chtít vědět, jsouce Češi, cože vlastně ten Hugel, Avenarius a austrýřovaná generace let dvacetiých říkali a dělali.

Do nejbližší příští reformy nevymřou ani oběti právě proběhlé protireformace a probíhajícího re-

je dogmatiku. Vykoupí naše společně furiantství osobními tragédiemi a zhrzenými kariérami sebe a svých dětí, ale zase půjdou do toho.

Nadevše se však k reformaci opět přidá bezejmenný lid, i kdyby stokrát věděl, že to dopadne zase zle. Protože jestli Pražské jaro něco prokázalo, kromě toho, že reforma po česku se v dané situaci nemůže konat, tak to byla regenerovaná lidová touha vrátit vládu nad věcmi do svých rukou.

Co tedy dělat? Učít se, jak už bylo kdysi řečeno. Především tomu, co se nesmí. Nesmí se: měnit komunistická strana příliš zhrta a nahlas (např. diskusemi o vedoucí či nevedoucí úloze, změnou stanov, mimořádnými sjedzdy), zavádět politická pluralita restaurací či zakládáním nekomunistických politických stran a seskupení, hlásit rehabilitovat ponižené a ublížené a vyhrabávat staré vraždy a sebevraždy, rozpouštět lidové milice, rušit cenzura, agitovat dělnictvo (např. výpravami studentů do továren za asistence bavorské televize), zřizovat dělnické rady, veřejně bojovat za preferenci trhu nad plánem, ucházet se o aktivní úlohu v zahraniční politice a hlasně si kompenzovat vlastní poklesky z dogmatické minulosti.

Co dělat dál? Učít se tomu, co se zase bude moci. Bude se moci: měnit komunistická strana pomalu a potichu a do jisté míry, decentralizovat řízení a rozhodování (např. přeměnou národních výborů z orgánů moci na samosprávu, zřizováním komisí s rozhodovacím právem vedle aparátů, zaváděním prvku přímé demokracie do organizací a spolků), bez povyku vracet na odpovídající místa postižené z minulých čístelek (včetně té poslední), rozšiřovat statut lidových milic (např. sloučením se závodní stráží, začleňováním do státních branných složek), pomalu postřikávat dál a dál hranice svobody bádání, tvorby a vyjadřování, posílat studenty na brigády družby do závodů a mladé dělníky na vysoké školy, svolávat dělnická shromáždění k základním otázkám řízení továren, posilovat samostatnost podniků (zjednodušováním plánů, volnější úroveň politič-

kou, změnou ukazatelů, decentralizací komputizací) a upravovat koncepci zahraniční politiky tak, aby především umožňovala moderní kulturní export.

Neboť, dovolte mravoučnou sentenci, lépe je žít v době reformace pomaloučkě než protireformace nezřízeně. Že by se nejlépe vedlo pod reformou v plném rozpuku je bez debat. Ale jak na to, holenku? Jako v osmašedesátém?

Bijme se v prsa, že už to pro příště s komunistickou stranou a vůbec komunismem nepůjde, protože se obojí definitivně zdiskreditovalo. „Hlavní, přátelé“, volával Otec Úbu při takových příležitostech. To chceme ten komunismus, lu stranu odčarovat i s vojskem skupiny Střed? KSC se zase začne „obrozovat“ samospádem i pod tlakem zvenčí. Laxativum poslední prověrky bylo málo účinné, každý desátý dospělý člověk může ještě nosit odznak. Co je velké, to se drolí. Aspoň v Československu.

Ona to už teď ta strana a vláda nedělá tak špatně. Nenahávejme si do kapsy, že to jde doma od deseti k pěti, že hospodářský krach čeká za rohem a lidové povstání jen o kousek dál, že se tam fašizuje hlava nehlava. Husák řekl, že jedinou možností je zemi znormalizovat, a to taky udělal, málem proli všem. Ovšemže ne na úrovni, kterou považujeme za normální my, ale on. Sémantické průpovídky, že politicky normální je demokracie, a ne komunismus, jsou pro kočku. Ve smyslu běžného fungování politicko-ekonomické mašinérie v systému diktatury proletariátu je země normální. Co jsme po invazi čekali? Alternativou normalizace za daného stavu síl byla estonizace. Za odstranění tohoto nebezpečí platíme ukončením jednoho reformního experimentu, přerušením kulturního a společenského vývoje a duševní likvidací jeho nositelů, jakož i řadou politických arrestů a hromadnou duchovním marasem. Vysoká cena? Ano, ale jen v relaci ke křivené reformě, ne k estonizaci. Nastal odliv reformní vlny, jak by řekl marxista. Přiležte však ucho k zemi a spíš učiteli než uslyšíte křik reformy příští, kterou zase

porodí soudruzi obtěžkáni byvše geniem českého a slovenského národa. Do rubriky určené v rodném listě pro otce budeme zase psát Masaryk, Švejk a Kafka.

Co konkrétně se rozhodnou dělat lidé doma, aby reformu popostrčili, nevím. Předpisovat nelze, prorokovat je zbytečné, přijímat a chápat je třeba.

V exilu se ptáme: to zas máme čekat dvacet let než reformní semé v znormalizovaném lůně vzklíčí? Nečekal. Kdo k tomu má chuť, může přiložit ruku k dílu podle vlastní volby. Někdo nebude mítit vysoko a nebude pohrdavě odstraňovat přízemní reformníku ve jménu novolevicové revoluce či znovunastolení plné demokracie. Jiný si nenechá plivat do obličeje a bude házet nadávky zpět přes plot odkud přilétají, ještě jiný dokáže, že jsme byli kabrňáci a vlastně nic neprohráli, ba spíše naopak, a že naše medicína se hodí pro všechny pacienti. Ještě jiný vysloví cílové mravní principy v přesvědčení, že bez nich je reformismus

Kresba:
B. Štěpán

bronislav ůlehlá ještě jednou o tom, co dělat a co nedělat

(dokončení ze str. 1)

Co se mění

SSSR v důsledku těchto změn potřebuje uklidnění situace na své západní hranici. Z toho vyplývá námitka: čím si chce zabezpečit svou hegemonii v Evropě, aby se mohl soustředit na druhou stranu, tedy uvolnění odlehčení tlaku, kterému je vystaven. Taková námitka však příliš zjednodušuje situaci [viz předcházející odstavce]. SSSR je především nucen usilovat o důvěru ve svou ochotu zmiřňovat napětí a západní Evropa pro to bude chtít důkazy. Jak, jaké, zda správné – to není ještě zcela jasné.

Invaze do ČSSR byla motivována nebezpečím německého revanšismu a agrese Západu vůbec, snahou vnitřních sil vystoupit z Varšavského svazu a pokusy o dohodu s NSR. Tedy údajně obavami ze změn statu quo, který USA gentlemanskou dohodou respektuje (jak jako SSSR). Po necelých 4 letech došel vývoj tam, že některé z těchto důvodů jsou už neudržitelné, jiné mohou být neudržitelné v blízké budoucnosti. To je pád těch ideologických strasáků, jak o nich správně V. H. píše.

Základní rozrhl mezi situací tehdy a dnes (či lépe pozíci) je však v tom, že v r. 1968 existovala dělní četa, na jejíž každé straně si už velmocí mohly dělat v podstatě co chtěly, poněvadž to redukovaly vzťahy Západu a Východu nenarušovalo. Jakmile dojde k rozvinutí těchto vzťahů, bude nutné brát ohled na druhou stranu a každé takové zásahy by měl pro SSSR nepřijmout následky. Proto např. Moskva 20. srpna považovala za nutné informovat osobně Johnsona, a on považoval za nemožné cokoli učinit. I tak to

však vyvolalo retardaci předpokládaného vývoje. Domnívám se, že v r. 1972 by podobná akce SSSR byla problematictější, zvláště byl-li by domácí vývoj kombinován se současnou rolí Číny; ne vyloučená, jen problematictější, zatím.

Dosavadní politika SSSR je v zásadě neslučitelná se skutečným zmiřňováním napětí. Akty násilí (ČSSR) a zastrasování (Rumunsko, Jugoslávie) vyvolávají zhoršování vzťahů i se státy nepřimo postiženými. Verbální a především obecně odmlitání „hrozby silou, zásahem do vnitřních záležitostí“ atd. jak to vyhlásila pražská konference Varšavské smlouvy, nikoho na Západě nemůže uspokojit a Brežněv bude muset přejít vysvětlit, jak to se svou doktrínou v budoucnosti myslí. To je v životním zájmu Západu a vyjasnění nemusi žadat pro naše krásné oči, ale kvůli voličům. Nemůže být skutečného uvolnění v Evropě, nebude-li provázáno uvolněním tlaku ve východních státech. Můžeme-li zde na Západě něco říci, měli bychom místo květnatých slov opakovat neustále toto.

A co naše situace?

Domnívám se (na základě toho, co je říkáno), že si to Západ uvědomuje (což není důvod pro to, abychom mlčeli). Tím je také dána odpověď na domněnku, že kdyby Západ začal brát možnost uvolnění vážně, zneškodnil by aktivitu směřující domů. Umožňoval, umožňoval a bude umožňovat takovou aktivitu, jaká je ve shodě s jeho zájmy. Proto tato „aktivita“ prodělala v průběhu doby mnoho změn, proto různé „části“ Západu jsou ochotny podporovat různou aktivitu. Nejednáme – a nejednáme – v jeho službách, ale ve svém záj-

mu. Snažil jsem se to v minulém článku dost durazně vyjádřit. Je to souběžnost zájmů, která nemusí platit ve všem a vždy a se všemi. To pokud jde o „mezinárodní“ dosah uvolňování napětí.

Pokud jde o vnitřní poměry u nás, je naší letitou zkušeností, že každé zhoršení mezinárodní situace se výrazně projeví ve zhoršení situace vnitřní: politické, hospodářské i jiné a naopak. (Domnívám se, že V. H. tuto praktickou zkušenost nemá.) S uvolněním napětí přicházely doma vždy liberální vlny a není možné tvrdit, že reakce, která po nich následovala, vracela situaci do původního stavu. Samozřejmě, že tyto pokroky byly velmi omezené. Lze se domnívat, že tentokrát by byly rychlejší, trvalější a daleko širší. Přesto však bychom neměli propadat „osvoboditelskému komplexu“. Odvážím se vyslovit kacířskou myšlenku s rizikem postavení na pramě: měli bychom být spokojeni, oodafili-li se nám příspěk k jakémukoli pokroku liberalizace doma a zlepšení hospodářských, kulturních a jiných poměrů, nic než kdybychom sepsali nejdokonalejší vyznání víry ve svobodu a demokracii: neboť lidský život (kterým dnešní národ doma žije) je konečně a zcela ke svobodě a demokracii věčně.

Proto jsem psal o etapových akčních úkolech. Myslím v této souvislosti, že tím nehlavnějším je nedovolit, aby kol Československa opět spáda železná či jiná opona. I o tom jsem psal. V tom ohledu každé z nás může přispět troškou, která zajistí chod mlýna. Snad v nealécké budoucnosti bychom to měli dělat kolektivněji. Co je pro jednotlivce či skupiny nesnadné, je pro nás, jako celek, možno, je nás přece jaro dost.

Soubhláším s V. H., že vžítím naši aktivitu je slovo. Na rozdíl od něho se však domnívám, že slovo psané. Ne proto, že napsané tvrdí, ale protože ze zkušenosti vím, že je hmatatelnější než slovo v ústě, překládané rušickými Cesty domů nejsou bez děr. Naše aktivita na Západ je omezena na ty,

bahněm: každá flara musí mít svou Girundu. A ještě jiný si zabádá nad tím jak jsme reformovali a proč jsme nedoreformovali.

Proč no? Necht kvete sto květů! Dopřejme svobodu přístupu k věci sobě, neupírajíce ji ostatním. Pro všechna ta stanoviska je místo, bylo by bláhové ostrakizovat se navzájem. Nebudiz ani zavlívá se tomu, kdo na nic z toho nemá nervy a spokojí se přesazením svého záhumenku přes hranice.

Totéž platí o sdružování a jeho pendantu, tj. svobodě nesdružovat se. Osobní zájem mít se dobře a vznešený cíl přispět k demokracii Československa jsou nám sice společné, ale natolik obecné, že nejsou spolkotvorné. Naproti tomu existují společenství zájmů a cílů v menších skupinách a není proč stavět se proti organizační mnohosti a kvalifikovat ji jako národní nestěši.

Krásná reforma z roku 1960 je mrtva, ať žije nechtutná reformní tahanice let budoucích!

ktoři jsou i schopní. V té první fázi, kterou je tedy obrana těch doma, jsme snad nebyli neúspěšní. To, že nedošlo k jiné variantě padesátých let bych nepřipsal účelovitosti starých vnitřních ani zcela Husákově životní zkušenosti, ale tlaku veřejného mínění z venku. [I tady vytvořilo „uvolnění“ předpoklady: v období „studené války“ na něj nemusel být brán zřetel.] I to, že opona nespáda zcela, patří k našim pozitivům.

Zmínil-li jsem se o sjednocení, mluvil jsem o akčním, ne manifestním sjednocení. Z toho, co V. H. uvádí jako možnosti (naardenské hnutí) zatím kromě velkých slov není nic. Snad je to tím, že takových idej se obvykle chápou ti, kteří nejsou zaplaveni jinou – na pohled ne tak vzletnou – prací. Myslím jsem však sjednocení právě pro to, co V. H. dává jako náměry. Mít něco, co by ani aereprezentovalo, ani neridilo, ale jen koordinovalo, kde by se tomu pomohalo.

Címž okruh aktérů není uzavřen. Těmi jsme, jak bylo řečeno, všichni, ať jsme kdekoli na tomto světě, pokud tam jsou lidé, pokud tam jezdí vlaky a funguje pošta, pokud tam existuje spojení s domovem. Pokud tu ovšem nejsme proto, že tu lze lehceji nabýt auto. A pokud si nejnyslíme, že změnit doma může něco jen Pánbuh nebo Brežněvova smrt. Nebo pokud nám nestací pár vteřiných slov a svobodě a porobě.

¹ Je to názor ostatně velmi rozšířený. Vychází z toho, že ve svých důsledcích takový vývoj domácí opozici oslabuje. Především však je v exilu odlišován náklonností vidět paralelu s odbojem 1914 a 1938. Ta je však chybná, poněvadž počítala s válečným konfliktem, ke kterému skutečně došlo. Stejně se orientovala emigrace 1948, a to byl důvod jejího nezdaru: vsadila na válku a na USA jako na vítěze, k „horké“ válce však nedošlo a „studenti“ nic neměnili.

viktor vadim hamlet

„Žijeme ve vzrušené době“ řekl ředitel hned na začátku porady. „V tom s tebou zcela souhlasím,“ pravila zasloužilá herečka. „Já opravdu necím, děcka, co s tím textem dělat!“ pozdychl si režisér, který byl kdysi učitelem. Všichni se podívali na dramaturga. Dopřel svou třetí kávu. „Dělat dnes tuhle hru — to není žádná legrace,“ řekl. „Právě!“ řekl ředitel. „Kdo nám zaručí, že se mezi publikem neobjeví provokatéři, kteří zruční představení? Co ti je to?“ Režisér, herečka i dramaturg přikýkli. „Ale já mám diváka ráda!“ řekla náhle herečka, kladouc divák na poslední slovo. „Jenže je divák a d i v á k“ — poznamenal dramaturg poněkud mazlivě. „Já myslím samozřejmě na a k e h o diváka!“ obrátila se herečka. „Ježíši, děcka... pozířte máme první čtenou...“ zasténal režisér. „Tak k věci,“ řekl ředitel. Dramaturg otevřel svůj text, prokřikovaný hustě červenou tužkou a začal vysvětlovat — „Tak tady říká Hamlet... zůstať prono herce jsem s radostí očekával, než před léty jsem ho poznal, deklamátora tehdy výtečného kusu. Tehdáž však ta hra propadla u publika. A teď pozor,“ řekl dramaturg, ozývčiv ukazovák — „pro tu lůzu to byl kacíř!“ „To musí pryč!“ řekl ředitel. „Kvůli té lůze?“ zeptala se herečka. „Kvůli té lůze,“ pravil dramaturg, „a hlavně kvůli tomu kaviáru, protože to je přece jasné narážka!“ Všichni se pustili do škrtnutí. „Teď tady — pokračoval dramaturg — „sívce je teď v Dánsku králem a ti, kteří se na něho dříve naklábali, dávají teď dvacet, třicet, čtyřicet i padesát, ba i sto dukátů.“ „Sto dukátů za Juana,“ zasmála se herečka. „Nebo,“ zavýřel ředitel. „... dávatí teď i sto dukátů za jeho podobiznu!“ dokončil dramaturg. „Já nevím, ale tady se přece mluví o Dánsku ne?“ zeptal se ředitel. „Celá hra se odehrává v Dánsku, ale má místa, která si lze vyložit všelijak i u nás,“ vysvětlil dramaturg. „Ovšem,“ přisvědčil ředitel, kte-

ř, kdysi včas nevyměnil fotografii a byl pak za to nucen nést následky. „Pokračujeme,“ pravil dramaturg, křtaje další část textu. „Tady na té straně dole — o zkaženém věru světa, kde zločin může často rukou zláčenou odstraňovat právo a lupič častěji, právě za svou kořist si zákon koupí.“ „No to je přímo nebezpečný!“ zvolal ředitel. „Dále škrtneme — o této době, jež vyniknuta ze svých kloubů šílí, o Dánsku, jež je vězením, s bezpočtem temnic, kobek a hladomoren!“ „Nemohli bychom se spojit s dánským kulturním attaché?“ zeptala se herečka. „Ježíšmarja o to přece nejde!“ zasténal ředitel. „Prosím tě, copak nechápeš, k čemu by mohlo na představení dojít?“ ozval se režisér. „Moment!“ vykřikl dramaturg. „Tady je to! Přímě ve hře!“ „... slyšel jsem, že prý kdysi duše provinile v obecnostech jen pohyb výkon herců tak tal do živého, že prostřed knsu se vešměj vyznali ze svých obavností.“ „Tak prosím, to říká sám Hamlet!“ „Škrtnout!“ vykřikl ředitel, vrhaje se na text. „Já si to musím všechno nechat malíčko projít hlavou,“ řekla herečka, upravující si účes. „... šašci — smějící se sobě — to musí taky pryč!“ zavelel dramaturg. „... myji si ruce — škrtnout!“ „... v Dánsku, které je vězením — také škrtnout!“ „A co být a nebo nebýt?“ zeptal se ředitel. „To je velice nebezpečný text,“ odhadl dramaturg. „A hlavně ten konec, protože pomineme-li už tu váhavost, my bychom neměli divákovi nabízet alternativu, ale jasně a programově být!“ „Právě,“ přisvědčil ředitel. Hele... tady — zda je ducha důstojnější smáet střely,“ citoval dramaturg. „Škrtnout!“ řekl ředitel. „... a šipky rozkácené sudby, či proti moři béd se chopit zbraně a skoncovat je vzpourou!“ „Kriste pane! To je přece jasná protisátirní výzva!“ řekl se režisér. „To musí taky hned pryč!“ rozhodl dramaturg. „No jo, ale zase na druhé straně, jak mám tu hru pak vyložit, děcka?“ pozdychl si režisér.

„Nějak to už vyložíš,“ konstatoval ředitel. Na konci povady se ukázalo, že ze hry nezbyla ani třetina. Ředitel se hrý nezbyla ani třetina. Režisér přišel s návrhem natáhnout přestávku a během představení promítnout diapozitivy z přírody. Herečka se ochotně nabídla, že by se, za účelem prodloužení představení, vyznala ze své lásky k rodnému Pelhřimovsku, ale ani to nikoho nenadchlo. Pak přišel režisér na to, že z textu byl vyškrtnut jakýsi bod, o který chtěl původně celé představení opřít a že tím nyní celý jeho záměr padá. Ředitel navrhl, aby se hrála jeho dramatizace Červené Karkulky, ale všichni byli proti. Už kvůli názvu. Nakonec to vyřešil dramaturg, přece jen ze všech nejzkušenější. „Zkusíme Mladou gardu, ta se ho- dí vždycky.“ Tentokrát byli všichni pro.

milan schulz angažovaná satira

Československé nakladatelství Index v Kolině nad Rýnem vydalo svou — v krátké době — už třetí knížku. Jejím autorem je Gabriel Laub, český novinář a satirik, známý už dlouho svými aforismy, které v roce 1967 vydal v Praze pod názvem Zkušenosti, a neméně známý dobrými překlady, z nichž si třeba já velice cením vynikající

ciho českého převodu aforismů polského spisovatele Stanisława Jerzyho Lece. Laub dnes žije v Hamburku a pravidelně spolupracuje s tamním rozhlasem, jakož i s několika dobrými západoněmeckými časopisy, především s týdeníkem Die Zeit, který lze přibližně přirovnat k někdejšímu československým Literárním novinám. V tomto týdeníku se také postupně objevilo několik částí právě vydané knížky, která ostatně vyšla už i v němčině. Její český titul zní „Největší proces dějin“, což je název jedné z povídek, jichž obsahuje knížka přes čtyři desítky. Označení „povídka“ není ovšem zcela přesné. Jde jednou o skutečný příběh, jindy o fejetonovou úvahu, poťeti o drobnou vyprávěnou s ostroú pointou. Společným jmenovatelem je ovšem bystrý satirický posílch, s nímž se tady pojednává vlastně o nejběžnějších věcech denního lidského života, ale vždycky s trochou zobecnění, s trochou stručného a o to často účinnějšího zamyšlení nad komikou i tragikou tohoto světa. Laubova kniha má podtitul „Malá satirická abeceda“ a její hesla už naznačují, jak se lu misi přístup zcela aktuální s tématy — aby se řeklo — věcnými. Čteme tu — Clovek, Lásky, Pravda, Rozum —, ale také: Cítání, Kádrologie, Rehabilitace, Revolučnost. Čímž se pouze naznačuje skutečný obsah Laubových povídek, vtipně napsaných, dobře zaměřených a bohužel ne vždycky zcela k popukání. Říkám „bohužel“ ne jako výtka autorovi, ale jako výsledek následné úvahy, jak málo osvobodivého humoru může dnes být v takzvané angažované satíře. Její podstatu určuje dnešní realita a ta je často — jak všichni víme — více než tvrdá. Tak se například pod heslem Kariéra a titulem Možnosti pro všechny u Lauba čte: „Povolání politického vězně je povolání neomezených možností. Můžete se stát politickým vězněm za to, že proti něčemu jste, nebo že proti něčemu nejste. Cesta ke kariéře politického vězně je otevřena pro všechny.“ Tolik citát. A pro ty, kteří mají raději jen tak legraci, ještě uvedme, že v Laubově knize Největší proces dějin, kterou vydalo československé nakladatelství Index v Kolině nad Rýnem, jsou i taková hesla jako Erotika, Jaro, Manželství, Netečnost a pod písmenem „Ypsilon“ — Yndyvydualysmus — se všemi „y“ náležitě tvrdými.

Foto: Jindřich Rimpl

rozhovor a. j. liehma s janem kadárem

Jana Kadára znám takřka od nepaměti. Ani už nevím, kdy a kde jsme se sešli poprvé, kdy jsme si oba mysleli, že teď, v nejbližší chvíli, předečláme svět a že kultura a jmenovitě film jsou primární, bezprostřední nástrojem takové předělávky. Oá té doby jsme se od sebe takřka odtrhli. On šel od konfliktu ke konfliktu, od malého k malému a já zrovna tak. A tak jsem se i já vzdal o buržoazním objektivismu Unosu, i v srážce státních činitelů, již se dopustila Hudba z Marsu, i v revizionismu Tři přání, v pomlouvací odboje, což byl zločin filmu Smrt si říká Egeln. A nakonec, což je zcela o logice věci i v skrytém stonismu Obchodu na korze.

To bylo... Povězte, jak se stalo, že jste dnes v New Yorku a co vlastně bylo v posledních třech letech?

Ty poslední tři roky začaly samozřejmě už někdy velice dávno, jako celá naše historie. Ale snad je skutečně lepší začít od konce. V červenci 1968 jsem začal natáčet v Slovensku film s konečným titulem Touha zvaná Anada. Bydli jsme v Bratislavě v okoli, atmosféra byla velice napjatá. Černá, bratislavská konference... Jednou pozdě večer jsem šel za Klosem do hotelového pokoje. Nemohl se lýbat, měl zložený knítek. A jak hovoříme, ozval se z ulice zvláštní hluk. Klos poznal: „Jen tak žertem: „Že by tanky?“ Podíval jsem se z okna a tam se skutečně opily motaly dva tanky bez označení. Co blbnou? Ani jsme nebyli příliš vzrušeni, byl čas permanentních manévru. Jeden tank odjel a u druhého se vytvořil hlouček. Sešel jsem dolů a přím se, co je to za tanky. Prů ruské. Jak to, ruské, odkud? Rozhlédnu se a na všech rozích naměstí před Carltonem Rusové. Volám na Klose: To je přesně, jako ten-

krát v Budapešti... Nerozuměl mi, zavřel okno a usnul. Já zůstal venku celou noc a ráno říkám Klosevi: Dnes nevyjedeme. — Jak to? — Nu, jeli jsme se aspoň podívat na plac. V místech, kde jsme točili, byl pontonový most, vojáci. Čekali jsme den, dva, štáb odletěl zpátky do Prahy, já v neděli zjistil, že hranice jsou otevřené a tak jsem se sebral a bez problémů jsem odjel do Vídně. Mám pocit, že tenhle tuctový příběh je nesmírně český. Takhle tu noc žily milióny. My skutečně byli taková hlupáci, hlázní, zajatci falešných představ, že jsme si esai podobného nedovedli představit. A nehorší je, že to snad ani nemělo co dělat s ideologií.

Potříd opakuji, co nám v těch letech říkali Poláci, Maďaři: Vám Česlunm chybí v dějinách důležitá zkušenost — aspoň jedna ruská okupace. Ta noc ulehle mezeru zaplnila navždycky. Chybějící élanek. Asi není těžké pochopit, že ve chvíli, kdy se ve mně zhroutil svět, jsem nebyl dobrý s to, točit film o tom, jak vytáhnout z vody záhadnou ženskou. Už předtím jsem dostal nabídku,

točit v Americe Anděla Lewina. Řek' jsem tenkrát, že rád, ale věru jsem netušil, že budu tak brzy volný. Na Barrandově byl zmatek, nikdo nic nevěděl. Jen Klos se dovedl naprosto odosobnit, jeho racionální myšlení mu nedovolilo připustit, že by film mohl být opuštěn. Je jeho zásluhou, že se to nakonec dodělalo.

A já přijel do New Yorku točit Anděla. Když si dnes vzpomenu, jak jsem tady začínal, jeví se v šedesátém osmém, podle scénáře, který nebyl nikdy dopsán, bez znalosti jazyka. Byla to nejčernší zkouška, kterou jsem v životě prošel. Někdy se člověku zdá, že by nikdy nedokázal to čí ono a pak přijde situace a on přeskochí vlastní výšku. V květnu 1969 bylo natáčení Anděla ukončeno, rychle střih a v červenci 1969 jsem už zase točil na Slovensku. V srpnu do New Yorku na mixáž, pak zase zpátky, dodělat, co zbylo. Skončili jsme 25. září a v té době už bylo jasné cítit „normalizaci“. Co se ještě v červenci zdálo možné, bylo v září pryč. I taková nenapravitelná důvěřivost jako já konečně viděl, kde jsme...

Hotovou první kopii mi poslali sem, již ji v doprovodu s Klosem a producentem střihové upravil a v roce 1970 bylo v Praze všechno hotové. Newyorská premiéra byla v červenci 1971.

Je skoro k nevíře, že v takových podmínkách může člověk vůbec dovést ke konci dva filmy.

ANDEĚL mi nesmírně pomohl v jedné věci: Zahraňal jsem se do práce a tak jsem překonal šok ze srpna. — Pokud jde o ANADU, nebylo jednoduché několikrát se vracet, za situace, která se zle zhoršovala každým dnem. Ale chtěl jsem poctivě dodělat práci, nezdušit škodu. Lidé, včetně tehdejšího vedení Československého filmu a Barrandova, se chovali per-

fektně, korektně, a já jsem dnes rád, že jsem film dodělal. Přes všechny kompromisy.

Ještě v červenci 1969 mi ministr kultury Galuska odevzdal dekret národního umělce. Všichni jsme cítili, že je to taková malá slavnost na rozloučenou. Dva dny nato podal Galuska demisi.

Když se dnes z pracovny na 88. ulici podíváte zpátky na všechna ta léta, už docela na začátek, na KAT-KU...

Jak to říci? Bula to nádherná doba iluzí. Připadalo nám, že jsme se znovu narodili. Prodělal jsem válku hodně dramaticky, zřítíl jsem celou rodinu, sám jsem zůstal naživu jenom náhodou, a o cestě, na kterou jsem vykořčil, jsem si nepřipustil naprosto žádné pochybnosti. Jiní mysleli jinak. Měl jsem přitele, také režiséra, časem jsme se ocitli ve stejné situaci, vyhnaní od práce, ale já se s ním přel do krve dvacet let. V šedesátých letech jsem musel přijít za ním a říci: Opuště, měl jsi pravdu. S léty přibývalo odporů a já se dodnes přímě sám sebou, jak to, že jsme pořád ještě přisupovali na kompromisy. Z pohodlnosti, ze strachu přiznat sami sobě, co jsme dávno tušili? Sám jsem věřil na zásadní správnost ideologické koncepce vládnoucí v kultuře, a přitom jsem se s ní prakticky neustále dostával do konfliktu. Dodnes nevím, jak to, že jsme už tenkrát nepochopili, o čem jde. Vždyť jsem s ní měl praxi prakticky po každém filmu. Nejdřív sám, pak s Klosem.

Kvůli KATCE jsem musel pryč ze Slovenska. Byly v tom i věci osobní, ale především se přes noc změnil kurs, usoudilo se, že není už třeba nabídat lidi k odchodu z venkova do průmyslu, nýbrž naopak. Ale hlavně: film nebyl dost „národní“,

dost folkloristicky slovenský, rozumně. Tomu se pak říkalo „buržoazní pohled“. Vzpomínám si dobře na schůzi, kde mi tohle znamení vypálili. Byli tři, všichni později vyhazeni z vězení, a já jsem tam seděl, bleskem omráčený...

Nebo UNOS. Z dnešního pohledu samozřejmě nesmírně naivní, dogmatický, studenovědecký film. Jenže i náš skromný pokus udělat věci aspoň trochu věrohodné, pravděpodobné, se tehdy jevil jako kacířství. Tomu se zas říkalo „buržoazní objektivismus srylu...“ Až starý Pudovkin, který přes všechno neztratil docela smysl pro film, mu proti zákazu pomohl do kin.

Pak jsme se pokusili — zase plni dobré vůle, a s vírou ve smysl své práce — o kritiku byrokratické stupidiry formou hudební komedie HUDBA Z MARSU. Film byl doslova rozezpouán pro urážku státních činitelů a reklamy na ulicích se sundávaly přes noc na poslední chvíli.

Tak jsme to na chvíli vzdali a natočili film, který neměl nic společného s politikou, s tzv. společenským tematem, TAM NA KONEČNĚ. A bylo po problémech, všichni byli radi.

Jenže my se namočili znova, v tom velkém člunu roku šestapadesátého. Film Tři přání jsme měli začít točit v roce 1957 a v říjnu 1956 jsme jeli do Budapešti. A tam jsme zjistili, že všechno, co chceme prosadit, je tady už hotové. V Maďarském podzimě 1956 byl náš film už zbytečný. Neustáli jsme, že za tři týdny všechno skončí jak skončilo... Když se to pak stalo, rozhodli jsme se přece, že ten film uděláme. Snad právě proto. To už ovšem zbylo z iluzí pramála, a tak nás snad ani tolik nepřekvapilo, co následovalo: vyřazení z práce, distanc, materiální důsledky...

Nu, a když jsme se vrátili k práci

karel nešvera švejkíada 50. let

Pro českou exilovou literaturu posrpnového období, jak se projevuje v činnosti všech tří nedávno založených nakladatelství (CCC Index a Publisher 68) je příznačné, že se projevuje především v oblasti humoristické prózy. Všem třem nakladatelským skupinám určily směr odě (Salónek dočasné uzavřen, Jelení Brod a Tankový prapor), jež konstatují svět kolem sebe a přinášejí závažnou, v podstatě tragickou tematiku v žánru humoristickém. Opět se jednou projevil smysl pro český šibeniční humor. V Čechách se vždycky objevuje nejvíce anekdot, když je nejhuš, a také literatura se už od dob klasiky vypořádala s realitou kolem sebe, že s k ní postavila chlapy čelem, s neomylnou lidovou moudrostí a vtipem.

Nad stránkami románu Josefa Škvoreckého Tankový prapor, kterým zahájilo svou editiční činnost nakladatelství Publisher 68 v Torontu, patří mnoho čtenářů napadnou jména Hašek a Švejk. Lze mezi nimi nalézt opravdu mnoho souvislostí. Možná, že nebyl Hašek vzor, nikdy by v této podobě Škvoreckého román nevznikl. A na druhé straně tento dojem bude vždy ke Škvoreckého škodě snižovat váhu jeho vlastní invence, postřehu, pozorování, smyslu pro charakteristický detail, pro typizaci.

Budou-li nám obě díla sebe navzájem připomínat, měli bychom se vyvarovat jednoho. Abychom jedno měřili a hlavně snižovali druhým. Není důležité, že Škvoreckého Tankový prapor nemůže dnes dosáhnout oné světové publicity a popularity, jako ve své době Švejk. Význam Tankového praporu pro domácí literaturu je však shodný. Je stejně jako Švejk knihou o pudu sebezáchovy prostého občana v nelidské, otupující a člověka znásilňující byrokratické masinérii. Je to jeden ze tří bodů pražského trojúhelníku literárních postav, které demonstrují antihumanitní a netečnou zločinnost této masinérie, totiž Kafkův Josef K., Haškův Švejk a Škvoreckého Danny Smítický.

Začneme-li podrobněji srovnávat Engelchenem, začalo to v jiné podobě nanovo...

Pro lidi, jako jsme my je asi strašně důležité snažit se pociťovat odpověď na některé otázky. Když byl skutečně konec lidí, a co to tedy bylo potom, proč nás ta srpnová noc v roce 1968 zastihla tak nepřipravené, neomluvitelně naivní? Proč?

Konec iluzí? Snad po Maďarsku, mezi šestapadesátým a osmapadesátým. A co dál? Kdo to nepožil, těžko pochopí. Rád bych jednou udělal film o spoluvěně intelektuálů, o jejich sechopnosti všechno si nějak zdůvodnit. O lidech, kteří v dobré víře pomáhali stavět a udržovat celý ten blud. Kritizovali, byli občas nepřipraveni, ale v podstatě pomáhali a nepřestávali věřit. To je jedna z otázek, které mne velice dráždí.

Vývoj dal objektivně za pravdu těm, kteří takovou pomoc a spolupráci od začátku odmítli. Mohou s dobrým svědomím tvrdit, že od začátku věděli, co my víme dnes. Ale věděli skutečně všechno?

Potád se vracím k tomu okamžiku, kdy jsem uviděl první tanky. Největší šok byl v pochopení, že jsme nikdy nebyli ani na okamžik svobodní a jen jsme si to dvacet let namlouvali. Pociť, že jsme byli strašlivě obelháni. Je nesmysl a prostomyslnost, když někdo srovnává kontinuitu s Rusy v roce 1945 a 1968. V pětačtyřicetém přelomu opravdu jako osvoboditelé, zachránce před nacismem. To nemá nic společného s ideologií. Rozhodující v roce 1968 byla hloubka urážky, poznání, že jsme žili dvacet let v bludu — uchoovávali v sobě za každou cenu obraz z pětačtyřicetého — poslápaná víra, lidská důstojnost. Člověk si v tu chvíli uvědomil, jak strašlivě bylo zneužito všeho, co v něm bylo dobré, nejlepší. To byl asi hlavní důvod,

val, nevíme ani tak velké difference v padesátiletém vývoji literatury, jako spíše ve vývoji totalitního systému. Jestliže se rakuští vojenská a jiná byrokratická stali nástroji systému, proto, aby udrželi své postavení, na něž svými schopnostmi ani svou inteligencí a morálkou nestačili, přisluhuje k této intelektuálně i morálně chatrné byrokracii na pomoc ideologie, která je na urážky mnohem citlivější než vídeňský vládařský dům. má podrobněji vypracovaný subordinační řád a uplatňuje se vědeckými metodami útlaku, zadržování a ničení nepohodlných.

Tuto stránku nedávne československé historie v období po Únoru 1948 vyjadruje Škvorecký přímou dokonalou. Za legráckými a situačními gagy, které se tak dobře čtou, a jež dovedou ocenit zvláště ti, kteří československou lidovou armádu generála Čepičky alespoň trochu poznali, se patrně zmocní pozorného a citlivého čtenáře nrazení z úděsu nad duchovní propastí, do níž jsou vmanipulováni před libovůli byrokrati, bezmocní lidé, jimž zbývá jediná obrana — lhostejnost. A to lhostejnost jak vůči systému, tak i vůči sobě. Čas, který je nutné přežít, než budeme moci fici s ulehčením, že to máme „za pár“, lze vyslat jediné tak, že se člověk sám zničuje do základních lidských funkcí — do základního lidského funkce — do základního lidského funkce — do základního lidského funkce — do základního lidského funkce.

Jazyk Škvoreckého — neporovnatelně hrubší a vulgárnější než Haškův — je funkčním výrazovým prostředkem, vyjadřujícím tento stav lidství, které je na nižší úrovni než věžů v komunistických internátních látech, jak nám je zobrazují Solženicyn anebo Brodský. A také ne náhodou píše Škvorecký sekvenci, v níž Danny odchází z výcvikového prostoru na propustku do Prahy, aby se sešel s dívkou, jež v něm chvílemi probouzí cit, pro který není v prostředí výcvikového tábora místa, a aby se porozhlédl po své existenci, až mu vojna skončí. A na tomto místě dosahuje autor vrcholného dramatického vnitřního konfliktu své knihy. Vytoužený svět svobody, hýčkaný nadějami a odpočítávaný ve svém přibližování pozorným odkráváním odsouzených dnů, je stejně antihumanitní jako onen ve vojenském láboře. Jenom v něm vládné dravější džungle a člověk není pouze nástrojem cizího rozkazu, ale může druhému — podle principů stejné ideologie, zašlité lezemi třídního boje a vyzbrojen kádrovým posudkem a vlivnými známými — vrazit kudu do zad. Bozovitost, lupost, krutost, zůsta-

ly stejné. Tento systém polčebuje atmosférou strachu, aby se udržel. Potřebuje, aby někdo opakoval a vykonával jeho toze, byt to bylo v nelostnosti a nečestném boji člověka proti člověku.

Možná, že v efektivním a působivém směsném ličení formálního plnění soutěže o čtenářský odznak, udělení vyznamenání čestný Očekovi, vojenského kulturního večírku nebo příprav na inspekční návštěvu mohou uniknout tyto základní a hluboké autorovy úvahy nad lidmi naší doby. Škvoreckému se dokonale podařilo vyjádřit demoralizující sílu systému, onu bezohlednost jednoho k druhému ve jménu ideologie, kterou nejsou postiženi jen privilegovaní komunisté. Postava lidské vši, jakou je antikomunista Lizetčin otec Herl, by mohla být hrdinou nového románu.

Exilová česká literatura se rozběhla do světa s kuzáci v duchu svých nejlepších tradic. Už její start naznačil, že v současné době převládá prapor celého českého písemnictví, protože doma pokračovaná byrokratickými zásahy a větší snahou o vytvoření loyální spisovalelské organizace než o vytvoření podmínek pro tvorbu. Česká a slovenská angažovaná literatura může vznikati jen v cizině. Prozatím se angažuje proti lidskému strachu a lidské bílosti. Není její vinou, že se jí nedostává širší čtenářské. Ostatně — je nějaký vyšší boj, než proti strachu a bílosti?

Foto: David Sedo

mačka na kolejniciach

Kresba: Veszelits

Pařížské divadlo Palace uvedlo hru Josefa Topola Mačka na kolejniciach v nastudování J. Knittla a Ghelderose Maškary z Ostende v režii J. C. Huensa.

Inscenácia Topolova poetického dialogu prezrádza vplyv pražského Divadla za bránou, najmä čo sa týka pohybovej zložky prejavu hercov Elyany Borrassovej a Bernarda Verleya, ktorý je oveľa vypracovanejší, než býva zvykom na parížskych javiskách. Borrasso-

va a Verley však nemajú zlost prvých interpretov hry Tomášovej a Trisku: hrajú výrazne a energicky (najmä Verley), ale zdá sa, že si celkom nevedomujú hĺbku beznádeje postav a jej príčiny.

Maškary z Ostende ostali na úrovni pohybovej anekdoty. Vidiečania, rozvášnení karnevalom, sa obmedzujú na nenáročné žartíky a krotké tančeky. Serge Sauvion, hrajúci podnapitého rybára, nie je mým a jeho gestá nie sú dostatočne výrazné a mnohotvárne, aby nahradili slovo a samé upútali pozornosť. Hudba je hlučná a monotónna; obrovské obrazy masiek, zavesené nad javiskom, vyvolávajú dojem, akoby mali zadržiavať účinkujúcich.

Knittlov a Huensov súbor DIAF hrá v parížskom Palace od 8. II. do 8. III. Od 11. III. do 9. IV. bude v tom istom divadle vystupovať pantomimická skupina M. Sládka a E. Zlábkas s komediou Kefka a dar.

Sládkov a Zlábkov súbor, ktorý v auguste 1968 opustil Československo a usadil sa v Göttingu, presídlil v roku 1970 do Kolína nad Rýnom: Kefka a dar, v ktorom sa pantomima spája s čiernym divadlom, nastudoval už v Nemecku a hrá ju so slušným úspechom. Vo Francúzsku sa dosiaľ predstavil dvakrát: v roku 1965 v rámci Divadla národov a Festivalu v Nancy, kde dostal Veľkú cenu, a v roku 1971 na Avignonskom festivale, s detským programom Kefka a stratená lopta. PB

proč jsem odešel. Ne strach o osobní bezpečnost. Nebyl jsem ohrožen víc než kdokoli. Ani touha po lepším. Mám diplom národního umělce, s penzí, polhřbem na státní útraty, a měnit v našem věku zemi jako filmový režisér je stěží dobrá materiální spekulace. Ale v osmašedesátém roce jsem si prostě uvědomil, že z toho obelhávání nemohu vinit nikoho než sebe sama. A také, že bych jednou v životě přece jen byl rád občanem a ne poddaným. Když ne doma, tak alespoň ve světě. A to je někdy těžší, než pouhé úsilí nějak přežít.

Ale jak to, že nám to všechno trvalo tak dlouho?

Tak, trvalo. Celý život jsme se ušli uhýbat, fíkat jen částečně pravdy, nějak je stylizovat. I toho se člověk potřeboval zbavit, tím spíš, že věru už nemohl co ztratit. Je to ovšem tuhé, zlý, bolestný proces. Takže mě nepřekvapuje, že mnozí lidé, kteří odešli tak jako já, se mu vyhlubují. Miso, aby využili toho, že mohou myslet bez věčných tlaků, ať už zvenčí nebo zevnitř, se snaží pořádku sami sobě co si zdůvodňovat. Mýlně se domnívají, že se jim tak bude snadněji žít.

Je přitom zajímavé, že se tak děje často s docela rozdílnými ideologickými znaménky.

Dnešní pražský antisemitismus neznamená pochopitelně příležitost připomenout Kadišovi jeho židovství a dokonce připsat světoznámý úspěch Obchodu na korze mobilizaci mezinárodní židovské komunity.

OBCHOD NA KORZE byl prvním filmem se židovským tématem po dvaceti letech naší práce ve filmu. V USA...

V Americe se zásadně snaží ve filmu koupit a prodat ne to, co umíte, ale vás poslední úspěch.

Za tu dobu co jsem tady, jsem měl na stole aspoň pětadvacet látek se židovskou tematikou. Zásadně se jim nevyhýbám, pokud mne zajímají, ale shodou okolností jsem všechno odmítl, protože se mi prostě nelíbily.

ANDEL LEVINE mne říkal z jiného důvodu. Tady byl problém dalšího smyslu, antagonismu mezi etnickými skupinami, v němž se misi problém bílých a černých s otázkou židovskou. V tomto případě o to absurdnější, že bílí i černí jsou Židé. Neschopnost komunikace je tu absurditou na třetí. Znáčná část občerstva i kritiky tady filmu neporozuměla, protože vidí rasový antagonismus příliš primitivně. V nejlepším případě ho chápou z liberálních pozic. Kdežto ANDEL LEVINE tu pozici překročil. Literární předloha je půvabná povídka, starý Žid uvěřil černochovi, že je anděl a všechno je v pořádku. Já tento konec změnil v pravý opak. Základní nedůvěra znemožňuje učinit krok od jednoho k druhému, a proto příběh končí tragicky. To nemohli mnozí končit rávit a vykřikl mi, že jsem porušil etnickou rovnováhu povídky. Jenže mě zajímal obecní lidský problém, za hranicemi denošních sporů. A tak jsem nevyhověl Židům, ani černochům.

A ještě něco nestačili poznat. Je v lidské povaze nepochopit žanci, kterou život tak zřídka kdy poskytuje. Z různých důvodů ji většinou mímeme, až jako jediní nebo jako společnost. A pochopíme, až už je možná nenapravitelně pozdě.

Jednou bych rád udělal film o tom, jak tragédie židovství pokračuje, jako prodloužení válečné tragédie a všeho, co z ní vzniklo. Nebyla ponechána Židům samotným, stala se jen novou zámlnou velmocenského konfliktu. Židé i Arabové jsou jen malí aktéři, jejich skutečné zájmy jsou přece zcela vedlejší.

Trval jste na tom, že se musíme vrátit k otázce odpovědnosti, společenství intelektuálů na stalinismu.

Je to všechno tak těžké. Kdykoli o tom člověk mluví, vždycky se přisluhuje, že se nějak ospravedlnuje.

Intelekt asi nemění nic na taktu, že dokud nevystoupíš z vlaku, nevíš, kam se řítí. Dokud se nepodíváš zvenčí. Pak můžeš třeba zase nastoupit, když změníš... Dokud je člověk ve vlaku, je instinkt často lepším rádčem než intelekt. To platí opět mimo ideologická znaménka. A není bez zajímavosti sledovat, kdo se z naší zkušenosti ve světě poučil a kdo ne.

Pak: Člověk těžko přijímá vlastní porážku. Pro politika je porážka méně bolestná než pro intelektuála, umělce, u kterého jde o životní tvorbu a o zjištění, že stála na falešných premisách, které si sám vytvořil. Takové konstataování je náramně nepohodlné. Proto honem zapojí intelekt, uzná se, ano, chyboval jsem, zaplatil jsem daň, ale... jenže tím ale jsme zase přesně tam, kde jsme byli.

Někdy to vede k naprosté iracionalitě, k protismyslu. V roce 1968, když už ruská armáda dávno okupovala Československo, bylo pořád dost a dost takových, kteří byli ochotni debatovat, zda to bylo ze sovětského hlediska rozumné, moudré. Jak dlouho trvalo, než jsme pochopili, že co se nám zdálo protismyslné a absurdní, bylo naprosto logické. 10 kilometrů od nás, od Bratislavy, lidé viděli, chápali, a my ne. Co to je? Voluntarismus, přání otce myšlenky, pud sebezáchovy? Jako ti, co v koncentracích nevěřili, že půjdou do plynů.

Ale povězte, kdybychom to byli věděli, viděli, pochopili, co bychom byli udělali? Teď jsme u toho. Byl jsem s delegací v Budapešti v říjnu 1956. Den před manifestací u Bémovy sochy jsem přijel z Prahy. Říkal

jsem maďarských přátelům: Hosi, co to děláte, vždyť tohle může špatně skončit. Rusové to tak nenechají. Byli samí komunisté, znal jsem je léta, snáli se, prosím tě, tam u vás, ty tomu nerozumíš, nic se nemůže stát, všechno je v pořádku. A my zvenčí viděli, kam ten vlak jede.

V osmašedesátém jsem měl na karlovském festivalu velkou diskusi s maďarskými přáteli, kteří to všechno prožili. Před i po. Strašně jsme se pohádali, tvrdil jsem jim, že nicemu nerozumíte, že jsou oportunisti, že je všechno v pořádku, nám se přece nemůže nic stát, my nejsme Maďaři. — Nejsste, ale oni jsou pořád stejní... Nedohodli jsme se.

Tahle výměna pozic je až groteskní. A snad vysvětlí víc než dlouhé úvahy. — Je konec pohádek. Neplatí polehčující okolnosti. Historie tvrdě trvá a bude trvat nejen vědomé ospravedlňování události a sebe sama ve jménu víry a dobrých úmyslů, ale i nevědomost a naivita.

Pro nás ale zůstává ta otázka: Co bychom byli dělali, kdybychom to byli pochopili. My. Konkrétně my. My dva?

Taková otázka bez odpovědi. Hodyně jsme za ni zaplatili. Neboť: Odejít ze země, zůstat? Nežít? Asi je přiznat sám sobě, že to někde už není zapotřebí. Lékař si může říkat, že je ho zapotřebí. Ale intelektuál? Ve vojensko-policejním okupačním režimu, kde nemůže mluvit, publikovat, vykonávat cokoliv ze své funkce intelektuála? A přesto...

Otázky bez odpovědi. Neodbytné přetrvávající našich životů. Navždycky. Občas z nás vyklesají jiskry pravdy, zinko poznání. Ale s ním zároveň novou otázkou. A tak pořád dokola.

dopis z domova

...ani nevím, jak bych vám to popsal. V poslední době zavládl takový podivný duch. Jakoby se zdálo, že normalizace musí být dovršena, konečně a za každou cenu, co nejrychleji a jakoby potom snad měl nastat jakýsi útlum, když to nechci nazvat uvolněním. Nevím, snad jsou to jen zbožná přání, která tento pocit vytvářejí, ale rozvinul se dost masově, a tak snad na něm něco bude. Ale tolikrát poučení už jen říkáme: dočkejme času, jaksi zcela neutlumeni však k tomu přiliváme: ale budme připraveni. Odvážnější, či snad bláhovější z nás hovoří o čtrvrtletí, tajuplně dokonce o jistých pramenech. Jisté jsou však jen naše domněnky, že to nemusí být ani teď, ani za rok a jistota je i v tom, že normalizace se všemi svými nepříjemnými dopady stále ještě pokračuje. Ale neberme si naději... P. K., Praha

ex

Od konce listopadu bylo u nás zajištěno několik desítek lidí pro trestnou činnost, pro porušování našich zákonů. Nejsou mezi nimi žádní komunisté. Část z nich jsou vyloučení ze strany, kteří z revizionistických pozic přešli k organizování protistátní činnosti. Jsou mezi nimi i lidé, kteří nikdy v KSČ nebyli. Jde vcelku o malé skupinky, které začaly organizovat činnost k rozvrácení státu a společnosti a spojily se se zahraničními ústřednami.

Rudé právo, 24. 2. 1972

Za patnáctiletého předsedování v ROH v ÚRO jsem neměl příležitost obrátit se s takovým referátem jako soudruh Hoffman na ústřední orgán naší strany...

Na jedné besedě se ozval jeden soudruh. Ty jsi mluvil o tom, jak mají pracovat komunisté v odborovém hnutí, ale teď mi řekl upřímně, když svolám členskou schůzi ROH, mají se této členské schůzi zúčastnit též členové stranického výboru? Říkám — a ti členové stranického výboru jsou členy stranické skupiny? Je úlohou stranické skupiny připravit důkladně členskou schůzi ROH? Když jsme se rozešli, jeden mi pošeptal, tak tedy, soudruhu Zupko, dosud se mi ještě nepodařilo dostat je na členskou schůzi ROH. Tak vidíte — když se nedostaví na členskou schůzi ROH členové výboru stranické organizace, jak asi nutnost účasti na schůzi odborové organizace chápu ostatní členové stranické organizace?

František Zupka
na plénu ÚV KSČ, 18. února

bobisud mihule m. r. t. cimrmanologie, úvod do ideologie filosofie

Vlažné pojednání kolem revoluční procházky!
aneb: jasné o jasném případě!

Zaráží mne jak málo zasvěceným referentům je v Textu svěřeno rozvinutí díla Járy Cimrmana, který je dokonce nazýván Jára da Cimrman. ačkoli jeho správné jméno od dob společných studií s Bakuninem je Jára y Cimrdán, které je ve světě běžně známé. Zřejmě z piety vůči národu, který Járu zplodil pak sice i nadále užíval Cimrman, ale výhradně při působení mezi Čechy, zatímco ve světě anarchistů kde ideologicky vzbudil již zmíněného Bakunina byl znám spíše pod jménem Jar da Cimr, jak o tom ostatně svědčí jeho deník o poradách s Mustafou Kemalem Atatürkem vedený od 3. března 1911 do 26. března 1914, kdy se jak známo Cimrman přestěhoval do Švýcar, vzhledem k tomu, že turecká revoluce byla v podstatě připravena a nastávající válečné střetnutí Ruska a Rakousko-Uherska za dveřmi. (Což je také jediný správný detail uvedený ve pastidů pavelců cimrmanologie, spíše pacimrmanologie, v proslavěném čísle Textu). A zde ve Švýcarsku právě dochází k onomu význačnému datu v dějinách světa, když se při koupání v lázních Titolbađen ilegálně setkává s Ci-

Rikal mně můj americký přítel — „čistina a finština jsou zřejmě nejtěžší jazyky světa.“ Přikývl jsem. Pak se zeptal, „rozumíte finštiny?“ Musel jsem říci, že ne. Pokývl hlavou — „hm, tak to je finština zřejmě ještě těžší.“

● Český pianista — jeden z největších mistrů klavíru — Rudolf Firkušný se dožil 11. února šedesátilet. Poprvé veřejně koncertoval ve svých 8 letech a od té doby sklízal jen úspěchy. Dnes udivuje a okouzluje jeho fenomenální umění americké publikum.

● 30. ledna zemřel ve Spojených státech amerických prof. Karel Boleslav Jirák, významný český skladatel a hudební pedagog.

● Kresby českých dětí vzbudily značnou pozornost na výstavě ve Vídni, která byla otevřena ve Videňské umělecké škole pod názvem „České děti malují i kreslí.“

● Bohumil Říha (65) vydal koncem února svůj nový román „Předem mnou poklekni“. Autor českého venkova se ve své poslední práci vrací o pět století do české minulosti až k samým počátkům státnické dráhy Jiríka z Poděbrad.

● I pražské Komorní divadlo řeší repertoárové potíže návratem k proslavenému a stálým hodnotám světové dramatické literatury. Ota Ernest na scéně Adolfa Weniga nyní nastudoval tragedii z prvního tvůrčího období Shakespeara Richard II. V inscenaci dominují Václav Voska a Josef Bek.

● Co vyšlo koncem února v českých nakladatelstvích: V Odeonu — výbor z díla F. Scotta Fitzgeralda Velký Gatsby, dále vybrané prózy ruského klasika N. S. Leskova Zapečetěný anděl a příběh italského prozaika G. Dessiho Vrabci. Čs. spisovatel vydal básnickou sbírku I. Barta a nové vydání Dobrého vojáka Švejka. Mladá fronta D. Granina — Letíme do bouřky i dílo anglické prozaičky M. Kennedyové Věrná milenka, Námořnické anekdoty a Dětská říkadla. V Melantrichu vyšel výbor z díla O. Henryho Zpověď humoristova. Jak vidět původními pracemi českých autorů se knihkupecké pulty jen hemží.

● Nejúspěšnějšími zpěváky Supraphonu za minulý rok byli Karel Gott a Nada Urbánková.

● Režisér Evald Schorm studuje s brněnským činoherním souborem SD hru F. Brucknera Alžběta anglická s H. Trýbovou v titulní roli.

● V pražském kině Alfa se konala premiéra již tisícího sovětského filmu, který byl u nás promítán od roku 1945.

● Zatím co v Československu je Kafka téměř na indexu, vydalo sovětské nakladatelství Vysšaja škola již ve druhém vydání, nyní v nákladu 20.000 výtisků knihu D. V. Zatonského „Franz Kafka a problémy modernismu“.

● Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK je od 23. února na měsíčním turné ve Spojených státech amerických.

● Komorní orchestr Leoše Janáčka byl od 24. do 28. února na uměleckém zájezdě v Itálii.

● Janu Šnobrovi vydal Čs. sipsovatel k jeho sedmdesátinám výbor z jeho poezie z let 1920–1965, nazvaný Spirála času.

● Na mezinárodním festivalu krátkých filmů v Grenoblu bylo uvedeno pět čs. snímků Černobílé kontrasty režiséru Janoslava a Josefa Kořana, Herec, kterého není vidět a Vdova z Efesu J. Bočka, Don Sajon od J. Švankmajera a snímek I. Huštavy Deda Síván.

● Ostravské divadlo Petra Bezruče uvedlo v Československé premiéře Tallerovu dramatizaci románu Romaina Rollanda — Dobrý člověk ještě žije.

● Svatojakubský chrámový sbor vedený Josefem Herclem uskutečnil premiéru nové latinšské mše In honorem sancti Josephi, op. 15, e-moll skladatele Josefa Dražana.

● Polský režisér Julian Dziedziński natáčí na Barandově film Bitva o Hedviku, zachycující knižní třicetiletý let na Ostravsku.

● Ke kmenovému repertoáru poetické vinárny Viola patří básnická skladba Petra Skarlatina, která sklízí úspěchy nejen díky výbornému textu, ale také díky vynikající interpretaci Jana Trísky a Karly Chadimové.

● František Lazecký (67), který má za sebou od roku 1930 osm básnických sbírek, vydal nyní devátou, nazvanou „Hledání klíčů“. Jeho verše vyznívají surrealisticky až apokalypticky.

● Na výstavu Střední Evropa 1600–1800, kterou pořádá John and Mable Ringling Museum of Art na Floridě a která potrvá do konce března, zapůjčila Národní galerie třináct obrazů a osm kreseb českých barokních umělců.

● Ve Washingtonu zemřel ve věku 68 let bývalý předseda Čs. sociální demokracie v exilu a stálý čs. delegát ve Shromáždění porobených evropských národů, bývalý ministr Václav Majer.

● Lednové koncerty Vancouvského symphony-orchestru řídil Československý dirigent Martin Turnovský. Uvedl skladby Webera, Brahmsa a Dvořáka. Tisk píše o Turnovském jako o brilantním Československém dirigentovi.

● Jana Brejchová vytvořila hlavní ženskou roli v západoněmeckém televizním seriálu z lékařského prostředí. Seriálu, bohužel ne příliš vydařeného.

● Na mezinárodním veletrhu gramofonových desek MIDEM v Cannes projevil některé západní gramofonové společnosti zájem o spolupráci s českými skladateli Jaromírem Klempířem, Karlem Svobodou a Jindřichem Brabcem.

● Waldemar Matuška s orchestrem Václava Hybše uspořádá začátkem března ve Švýcarsku čtyři celovečerní koncerty. 7. 3. v Bernu, 9. 3. v Zürichu, 10. 3. ve Winterthuru a 11. 3. v Baselu.

● Podle zpráv, které nám došly po uzavření z Prahy, bylo v Československu koncem února zatčeno dalších asi 100 osob. Podrobnosti ani jména, nejsou zatím známa.

● V Kanadě vyšla nová básnická sbírka Rudolfa Dilonga pod názvem Podávám chleba sořou. Kniha má 150 stran a obsahuje básně v próze. Vedle slovenského textu obsahuje i anglický překlad Martiny Tiborovej. Graficky ji upravil Jozef Cincik.

● Román polského spisovatele Jerzy Andrzejewského Odvolání, vyšel anglicky. Odvolání je

příběhem člověka v totalitním věku a v totalitním státě, který je ničen režimem, ačkoliv proti němu nic neudělal.

● 175 km dálnice v plném profilu a 48 km v polo-
vičním profilu má mít Československo v provozu do roku 1975. Souvislý dálniční tah Praha–Brno–Bratislava by měl být uveden do provozu do roku 1980.

● Clio — sošku jedné z múz filmových diváků, udělovanou za herecké výkony, převzala na premiéře českého filmu Clovek není sám, představitelka hlavní ženské role, Jiřina Švorcová. (Za herecké výkony na plátně, či v politice?)

● Scénarista a režisér Petr Schulhoff natočil svou třetí detektivku. Po filmech Vrah skrývá tvář a Po stopách krve, je to nyní — Víme, že jsi vrah, natočený na motivy románu A. Gsállhofera Skrze tebe pohoršení.

● V čele přípravného, znormalizovaného výboru Svazu českých výtvarníků stojí akad. malíř Jaroslav Gruss.

● Koncem ledna se vrátil z Itálie soubor opery Smetanova divadla, který v Bologni, Piacenze, Modeně, Reggio Emilia a v Parmě uvedl s úspěchem Dvořákovu Rusaluku.

● Jen v obvodu Prahy 6 je evidováno 448 bytů po lidech, kteří odešli po okupaci do zahraničí.

● Japonské nakladatelství Yomiuri Shimbun projevil velký zájem o příběhy loupežníka Rumcajse a jeho Manky, a to jak ve formě televizního seriálu, tak i v knižní podobě.

● Supraphon dokončil v únoru nahrávku souboru Erbenových pohádek. Vypráví je Karel Höger a hudbu k nim komponoval Zdeněk Lukáš.

● Západoněmečtí televizní diváci měli možnost, být jen v jedné písni se seznámit s hlasem i tváří Heleny Vondráčkové, která účinkovala ve Studiu B. V Hit parádě — druhého západoněmeckého televizního pořadu, se objevil Josef Laufer.

● Prof. Josef Macek, vynikající Československý národohospodář, jeden ze zakladatelů pražské Vysoké školy obchodní, zemřel 19. února t. r. ve věku 84 let ve Vancou-
veru.

fráze nic neřeší

Plénum ÚV KSČ, které se sešlo v Praze 17. a 18. února, mělo na programu hlavně ekonomické problémy. Kdo si dal čas a práci a přečetl si zprávu generálního tajemníka ÚV KSČ dr. Husáka musel zjistit, že strana byla sice schopná pomocí čistek a zatýkání, pomocí Bezpečnosti tak zvané znormalizovat politickou situaci v Československu, ale pokud jde o ekonomiku tak velice postrádá tuto svou tvrdost, mekompromisnost a jednoznačnost. Tápe a spíše hledá cesty, které by tiše umožnily vrátit se k řadě postulátů, o kterých se hovořilo již před rokem 1968 a později byly označeny jako kontrarevoluční, pravičácké, jako „šikovština“, a přitom se tvářit, že vše zůstává při starém způsobu řízení, pouze oproštěném o chyby lidí. V Husákově referátu se prolínají proto dvě linie — spolu vlastně neslučitelné. Závěrečných deset bodů referátu, které by měly být vodítkem pro práci strany, odborů, státních a hospodářských orgánů neobsahuje zhora nic, co již nebylo v nejrůznějších variantách v posledních 15 letech mnohokrát řečeno — ovšem na druhé straně Dr. Husák velice opatrně hovořil o tom, že je třeba daleko rychleji vyřazovat morálně a fyzicky zastaralé základní fondy, které zbytečně vážou pracovní síly a zvyšují náklady. Před rokem 1968 se o téměř problému hovořilo otevřeněji — říkalo se tomu — likvidovat nerentabilní provozy. A právě tato myšlenka — která se dnes objevuje v projevu prvního muže strany — byla hlavním trumfem propagandy proti progresivním ekonomům — kteří prý chtěli, takto u nás, způsobit nezaměstnanost. Jinak je pro referát typické především to, že neobsahuje nic, co by mohlo být aspoň příslibem pro zlepšení poměrů. Je pouze výčet nedostatků a problémů, které je prý nutno řešit. Marně by kdokoliv v referátu hledal něco, co by se dalo nazvat byt i nespěšným pokusem o reformu, o vytvoření takových vztahů v hospodářství, které by podniky a jejich vedoucí nutily hledat cestu ke kvalitnější a rentabilnější výrobě. Československá ekonomika bude zřejmě nadále ještě pevněji spjata se Sovětským svazem, nadále nedostatková. Fráze totiž nikdy nic neřeší. —v—

ry!, jehož název pak pro druhé vydání roku 1916 autor sám upravil na THE REPRIEVE FOR SLAVS SOCIALISM TODAY AND TOMOROW, což vedlo skutečně u mnoha odborníků k domněnce, že Jára Cimrman je ne-li Bedřich Engels osobně, tedy přinejmenším jeho mladší bratr.

Dopisy mezi autorem a nakladatelem pak jsou nikoli jak autoři tvrdí v archivu města Cambridge, ale na půdě hospody „U modrého kance“ v Oxfordu! V Cambridge byl Jára Cimrman jen jednou, a to v roce 1851 při příležitosti otevření nádraží, kdy mu byla pod jménem Stephenson odevzdána městská pamětní plaketa za vynález lokomotivy a hodin s kukačkou. Tedy se ovšem vyskytuje badatelský problém, protože podle všech známých pramenů vynalezl Jára Cimrman hodiny s kukačkou teprve roku 1856, jako hobby v době, kdy byl učitelem hudby a hudební teorie v klášteře v Křišněvě, kde učil popy zpívat, takže datum 11. prosince 1856 je dnes v hudebním světě uznáváno za vznik pop-music. Zde se také o hodinách s kukačkou zmiňuje i sám Jára. Nicméně zápis v Cambridge hovoří neúprosně o plaketě města za vynález lokomotivy a hodin s kukačkou. Časem se snad podaří tuto záhadu uspokojivě objasnit, pokud bude ovšem v rukou seriózních badatelů a ne šarlatánů typu pánů Haunera a Hartel.

tela. Že o hodiny s kukačkou šlo až v době Cimrmanova pobytu na Rusi dokazuje mimo jiné skutečnost, že Jára měl na přání hraběte Izvolského zkonstruovat hodiny s carským imperiálním orlem, ale protože odmítl a zůstal jen u kukačky, byl z Ruska přece roku 1866 vypovězen, o čemž dosud existuje písemný záznam carské kanceláře, spolu s poznámkou: „Vymlouval se, že orel nekuká“, která nám dokazuje Cimrmanův principiální postoj vůči zvlášť carské byrokracie. Odjíždí ruskou trojkou přes Sibiř na Aljašku, cestu si krátí skládáním později zlidovělých písní „Tak to vidíš Máňo, přece jsme ti lizli“, a roku 1869 se už zapojuje do Spolku českých ostrostřelců v Chicagu, kterému se jeho působením dostává internacionálního charakteru (viz příloha se vzácnou ukázkou Cimrmanova rukopisu). Zde se s Cimrmanem také setkává Giuseppe Mazzini, jež později podle jeho návodu organizuje hnutí „Mladá Evropa“ existující dodnes ve formě organizace „Mladí Američané proti válce ve Vietnamu“.

A právě v přestávkách veškeré této činnosti Jára píše a později i publikuje své stěžejní dílo THEOREM FOR SOCIALISM IN THE SLAVE THEORY, jehož originální rukopis je ovšem psán v italštině!!! — což dokazují překladatelovy poznámky na sloupcových korekturách (šafalo, pronto, avanti popo-

lo, lallatio, fiat, alfa romeo). Právem se tudíž můžeme domnívat, že Cimrmanovo dílo překládal s největší pravděpodobností sám Giuseppe Mazzini, který žil delší čas v anglickém exilu, a Cimrman tedy napsal své dílo italsky hlavně proto, aby živořícímu revolucionáři v exilu zajistil práci překladatelskou! Jak je to u člověka našeho rodu, který vždy myslí více na sebe než na druhé obvyklé. Cožpak si pánové Hauner a Hartel nevzpominají na Cimrmanovu zásadu publikovanou právě v letech jeho setkání s Fragosou a Leninem-Uljanovem:

Lepší spodnička v hrsti nežli kožich v autobuse?

Bohužel rozsah listu nedopřává místa obsažnější cimrmanovské studii — ale je vůbec možné obsáhnout vše co se skrývá pod jménem Cimrman do jakékoli studie? — Chtěl jsem prostě jen upozornit na hrubé omyly, kterých se ve své zprávě v 11.–12. čísle Textu dopustili oba autoři. Jde-li ovšem o omyly a ne podlý záměr zmást jasné Cimrmanovy principy a rozmněnit je na platformě revisionistických tlachů. Jára da Cimr přece v úvodu citovaného díla říká mottem více než celá škála jeho epigonů takzvanými studii.

Bela gerant alii tu felix Austria nube!

A slovo Slav a Slavic, které se jak pánové Hauner a Hartel tvrdí

Máte slovo

TEXT 71 č. 10 – A TINGL-TANGL

„Kdo za ním vlastně stojí?“, táže se prý v jednom příspěvu TEXTu 71 jakýsi Čechoslovák, bydlící od roku 1968 ve Vídni (snad někde v centru?), týkající se redaktora Vídeňských svobodných Listů Josefa Jonáše. Hned na počátku svého dopisu se tento Čechoslovák zaklíná, že nikdy nebyl komunistou. Zapomněl však na skutečnost, že pracuje-li někdo dvacet let s imperinentně zapáchajícím materiálem, že se potom skutečně musí řádně umýt a očistit, než se může odvážit vejít ve styk se slušnou lidskou společností. Této zbloudilé duši a jemu podobným, neznalým poměrů života československé menšiny ve Vídni, dovoluji si odpovědět následující:

za Josefem Jonášem stojí celá menšina vídeňských Čechů a Slováků, kteří byli a jsou odchováni v duchu ideálů obou presidentů, Tomáše Garrigua Masaryka, Edwarda Beneše a Milana Rostislava Štefánika, a kteří se odkazu těchto vynikajících mužů našeho národa dodnes neproněvěřili, na rozdíl od mnohých svých soukmenovců ve vlasti i mimo vlast.

O Josefu Jonášovi víme, že před svým příchodem k nám do Vídně, pracoval v řadách čs. sociální demokracie, a na rozdíl od mnohých jiných Čechoslováků se nezotožnil s pounorovým režimem v Československu. Zatímco někteří z těch, kteří dnes mimo vlast provozováním „a tingl-tanglu“ chtějí přesvědčtí mnohé československé a jiné naivní duše v zahraničí i nadále o dobrotě a lidskosti komunismu, a kteří před a po únoru 1948 s nevšedním nadšením pracovali v té lidové demokratické fabrice na kotmelce na záměrném ničení hodnot vybudovaných československým lidem ve svobodném státě, a beze studu prováděli i ty nejkrkolomnější přemety.

To, co redaktor TEXTu 71, značka -v- v čísle 10(27) z celého členských svobodných Listů ze dne 20. 8. ku Josefa Jonáše z Vídeňských 1968 zveřejňuje, odpovídá asi jeho vkusu a svědomí (má-li vůbec jaké) a dejme tomu i jeho novinářské „etice“.

Nezapomeňme, kdo dvacet let pracuje s odporně páchnoucím materiálem, nemůže se tak rychle zbavit zápachu ani taktiky, která jej dvacet let živila. U tohoto pana redaktora vysvětlení nelze hledat. Prostě – a tingl-tangl souduha -v- na volné noze!

Jiří Pravda – Vídeň

(Adresa samozřejmě chybí – pozn. red.)

vyskytuje v jeho díle jen tisíc a jedenkrát se ve skutečnosti používá 1013krát. Již tato skutečnost může dokumentovat nevědecký přístup obou autorů k dílu Járy Cimrmana.

Ke studii o Járovi Cimrmanovi

Vzácná ukázka Mistrova rukopisu, zároveň nám dopis odhaluje novou a dosud neznámou stránku Mistrovy osobnosti a jeho mezinárodní spojení s revolucionáři v nakladatelství Solc a Šimáček. Povšimněme si rovněž, jak Cimrman k oklamání habsburské poštovní censury píše úmyslně zkomolenou češtinou. V dopise se píše:

Chycago, 22. řýjna 1872

Wysoce vážení pánové Scholtz a Schimaczku,
dovolte bych przerwztí Wámi dodaných muszket a Kalendarzůw potwrđiti mohl, též zalohu na revoluci v Mexiku rzadnie jsem vuplaci, dle zámieruw nejlepší ruce je swierzif.

Coitus ergo sun
podpis Mistra

Rovněž si povšimněte kaněk u podpisu. Jedná se o roztržitosť Títána anebo skrytý záměr? Víme přece, že Jára Cimrman byl rovněž kapacitou v mikrofilmování. A není nejlepším svědectvím genia, že Jára prozíravě vyplácí zálohu na revoluci v Mexiku, která pak v roce 1911 skutečně vypukla?

INDEX — edice společnosti pro československou literaturu v zahraničí e. V. Köln

oznamuje, že právě vyšla kniha

Gabriel Laub — Největší proces dějin (11,— DM)

Spolu s prvními svazky edice

Jiří Hochman — Jelení brod (12,— DM)

Andrej Amalrik — Udrží se Sovětský svaz do r. 1984? (8,— DM)

je možno objednat na adrese INDEX, Köln/Rhein, Postfach 410511.

V dalších měsíčních intervalech budou vycházet tyto knihy:

Sborník studií — Systémové změny (10,— DM)

Karel Kryl — Songy (8,— DM)

Ladislav Mňačko — Súdruh Prášil (14,— DM)

Radoslav Selucký — Východ je východ (12,— DM)

A. Ostrý (pseudonym) — Československý problém (16,— DM)

Při objednávce nejméně tři titulů zasíláme knížku Karla Kryla zdarma, jako prémiovou publikaci.

ZNÁTE JIŽ NOVÝ CHRYSLER 180?

UVAŽUJETE O KOUPI NOVÉHO AUTA?

Zastupuji firmu „Simca-Chrysler“, nejlépe vybavené a nejlibší vozy v Evropě. Na přání vezmeme výhodně protihodnotou Váš starý vůz, který stačí jako počáteční kapitál. Zbytek na velmi výhodný kredit. Splátky až na 30 měsíců (platíte měsíčně 200 až 300 DM). Nezávazně Vás navštívím, vůz Vám předvedu a vše, včetně daní a pojištění propočtu.

Prodáváme též ojetá auta na kredit.

Obraťte se s důvěrou na adresu:

A. Krémář — Auto Streith — 6711 DIRMSTEIN (Pfalz)
Tel.: 06238/671 WO 5512

SEZNÁMENÍ

- Vysokoškolák 38/176, žijící v dobrém finančním postavení v Záp. Německu, hledá přítelkyni, pro niž nejen ženskost, ale i čestnost a cílevědomost života není cizí. Sňatek není vyloučen. WO 2007
- Hledám přítelkyni mezi 24–32 lety, která má vše co ke slovu přítelkyně patří. Zn. Mnichov a okolí. WO 2008
- Svobodný, 25/180, černovlasý, modrooký, hledá seznámení s milým českým nebo slovenským děvčetem žijícím v Záp. Německu nebo Holandsku. Zn. Foto vrátím. WO 2006

R Ů Z N Ě

- INDEX v Kolíně hledá sekretářku. Polodenní zaměstnání. Telefon 436939 nebo 372043. WO 2009
- Jsme manželé ve věku 28 a 31 let s dvěma dcerami 6 a 7 let. Hledáme přenocování v době Olympijských her v Mnichově nebo blízkém okolí na 4–5 dní u české rodiny přibližného stáří. Na oplátku poskytneme nocleh v kterékoliv době u nás ve Švýcarsku, 20 km od Zürichu, také možné navázání dobrého přátelství. Na OH jedeme bez dětí. Adresa v redakci Textu. WO 2004
- Sváča Švanderlik, Ruda Rezníček. Máte adresu v redakci Textu. Kluci z baráku z Prahy 1948–1968. WO 2005

ADMINISTRACE TEXTU je v pomínkách, ve kterých časopis děláme, jedním z největších problémů. I zde totiž „pracujeme“ bez profesionálních zaměstnanců. Přesto bychom však rádi TEXT expedovali včas, na správná místa a bez zbytečných problémů a reklamací. Mnohč nám můžete sami ulehčit.

● Nahláste-li nám včas případné změny adres, urychlíte tak dodávku novin, a navíc dojdou správně ke svému adresátu.

● Upozorněte laskavě nové zájemce o TEXT, aby se hlásili k odběru buď objednacím lístkem nebo dopisem či korespondenčním lístkem. Dostanou pak TEXT okamžitě.

NÁVOD K PLACENÍ PŘEDPLATNÉHO:

V NSR buď převodkou z bankovního účtu, či poštovní poukázkou na

Bayerische Vereinsbank, 8 München 80, Mauerkircherstr. 2, konto čis. 863 750, nebo složenkou Postscheckamt München, konto 2306 60,

v zahraničí buď mezinárodní poštovní poukázkou na adresu redakce nebo na shora uvedené konto, převodkou v bance, či posláním šeku v obálce na München 22, Postfach 207, BRD.

CHCETE SI ZLEPŠIT SVÉ POSTAVENÍ? TOUŽÍTE PO JISTOTĚ? HLEDÁTE DOBRĚ PLACENÉ, TRVALÉ ZAMĚSTNÁNÍ?

IDF vám to vše nabízí a navíc práci v dobrém kolektivu.

Okamžitě můžeme přijmout pro oblast Stuttgart a Ludwigshafen

- stavební průmyslováky a inženýry
- kresliče, vedoucí autodílen, políry
- zedníky, železáře
- stavební dělníky, tesaře
- jeřábíky, řidiče
- automechaniky
- zámečníky (montéry, nebo údržbáře)
- závodní elektrikáře a elinstalatéry

pro belgické středisko:

- jednoho geofyzika se znalostmi v oboru elektrických seismických, magnetických a gravimetrických metod průzkumu
- dva vrtmistry pro hluboké, průzkumné těžební vrty

Mzda u dělnických profesí je 7–8 DM/hod. podle kvalifikace, plus podíl na zisku.

PO TŘECH MĚSÍCÍCH SE STANETE SPOLUPODÍLNÍKY NAŠÍ SPOLEČNOSTI

Pro svobodné okamžité ubytování, ženatým pomůžeme se zajištěním bytu. WO 10508

KUS DOMOVA V ALPÁCH

Pension Zellermoos
A-5700 Zell am See

„Česká kuchyně“
Denní penze 14 DM.

WO 10507

Máte zájem o nové auto AUDI — NSU,
nebo ojeté (v dílně přezkoušené a s garancí)?

Poradím s financováním a pro krajany podíl na provisi.
Jiří Vávra, 6202 Wiesbaden-Biebrich, Adelheitstr. 17-19
Tel. 06121/66538 WO 2001

Expandující kanadská společnost hledá zástupce pro pobočky v Německu, Anglii, Austrálii, Jižní Africe.
Odborné školení zdarma. Dobré výdělkové

Nabídky zašlete na adresu:

P. O. Box 1356, Windsor, Ont., Canada

WO 2002

Hledáme schopné — jazyk země svého pobytu dobře ovládající pracovníky pro inzerci. Dobré výdělkové možnosti — provize 25 %. Vážní zájemci z Německé spolkové republiky, Švýcarska, Austrálie, USA, Kanady, Švédska, Anglie a Rakouska, pište na zn. „Olympiáda 72“. WO 2003

text 72

československý
nezávislý měsíčník

Czechoslovak independent newspaper — Tschechoslowakische unabhängige Zeitschrift.

Herausgeber BOHEMIA e. V.

Vydává BOHEMIA e. V. Czechoslovak Cultural Committee, Řídící redakční rada. Předseda: Adolf Müller.

Adresa redakce: 8 München 22, Postfach 207. Bankovní spojení — Bayerische Vereinsbank München. Mauerkircherstr., BRD. Konto Nr. 863 750, nebo Postcheck München Konto Nr. 2306 60.

Podepsané články nemusí vždy vyjadřovat názor redakce. Nevýžadané rukopisy se nevracejí. Toto číslo vyšlo 29. 2. 1972. Uzávěrka čísla 25. 2. 1972.

Cena tohoto čísla 2,— DM.

Tisk: LOGOS, München 19, Bothmerstr. 14.

Náš zástupce v USA: P. F. F. B. A. A. TRIPOLIS CLUB, P. O. Box 2, Lake Avenue, Westchester County, Yonkers, New York.

V Austrálii pošlete objednávky a platby na našeho zástupce Rudolfa Sajnera, 273 Cooper Rd., Yagoona NSW 2199, Sydney, Australia, tel. Syney 709 — 6331.

V Kanadě na Klub nových, Box 81, Station D, Toronto 9, Ontario, Canada.

Na platebních formulářích uvádějte laskavě přesně jméno a adresu — i na šeku.

PŘEDPLATNÉ: Evropa (zámoří obyčejnou, lodní poštou) 24 DM, USA, Kanada, Izrael (letecky) 9 \$ nebo 31,20 DM, Již. Afrika, Již. Amerika (letecky) 10 \$ nebo 34, 50 DM, Austrálie a Nový Zéland (letecky) 11 \$ nebo 37,50 DM.

Ceny se rozumí za roční předplatné včetně poštovného.

Půlroční předplatné je poloviční.

Konto tiskového fondu: Bayerische Vereinsbank München, 864 152.

INZERTNÍ ZASTOUPENÍ pro USA, Kanadu a Jižní Ameriku převzal Tripolis Club, adresa viz výše.

Jsou všichni vaši známí a přátelé již odběrateli TEXTu?

petr haberman

Čína a sovětský svaz

Americký prezident navštívil Čínu a chystá se do SSSR. Není snad země, která by nevěnovala těmto cestám mimořádnou pozornost. Mnohé se tím mění a aktualizován je zvláště rozpor sovětsko-čínský, o jehož vzniku a vývoji TEXT informuje své čtenáře následujícím příspěvkem.

Za asistence sovětského emisara Grigorije Vojtinského byla v červenci 1921 založena KS Číny. 12 delegátů ustavujícího sjezdu (mezi nimi Mao-Tse tung) představovalo v mnohasetmilionovém státě hnutí o síle necelé stovky členů. A tak není divu, že pozornost Moskvy byla upřena na hnutí národně revolučního Kuomintang, vedeného Sunjatsenem. Důvodem, proč se Kuomintang orientoval na bolševickou revoluci, bylo zklamání, kterého se dočkal na pařížské mírové konferenci, kde se dožadováno uplatnění Wilsonovy proklamace o právu národů na sebeurčení také pro Čínu; byl odmítnut, poněvadž by tím bývaly byly dotčeny zájmy vítězných mocností v Číně.

Pomoc z „hlavního štábu světové revoluce“ nesměřovala tedy k ÚV nové bratrské strany, ale do štábu Kuomintangu. Nejvyšší poradce Borodin reorganizoval hnutí a vypracoval jeho program. Generál Bljucher reorganizoval armádu. V Moskvě se školili čínští revolucionáři. Mezi nimi Sunjatsenův švagr Čankajšek, který po návratu v Kantonu založil vojenskou akademii, a když po smrti Sunjatsena převzal v r. 1925 jeho funkce, jmenovala Kominternu Čankajška čestným členem své exekutivy a Kuomintang sympatizujícím členem.

Pod tlakem Stalina a Bucharina uložila čínským komunistům Kuomintang podporovat a zavrhnout návrh tehdejšího předsedy KS Číny Tse-Tu hsia na akční samostatnost. Bucharin označil podporu Kuomintangu za nejvyšší úkol komunistů a Kominternu trvala na této politice i tehdy, když už Čankajšek – který zřejmě nebyl v Moskvě jen pasivním žákem – si začal počínat zcela nespojenecky a vyloučil v r. 1926 komunisty ze všech jejich pozic. Teprve v r. 1927, když revoluční vána mezi rolníky a dělníky v důsledku postupu Kuomintangu narůstala, vydal Stalin příkaz ozbrojit lid. Čankajšek však nedovolil, aby jeho pozice byla ohrožena. Vyzval ke složení zbraní a po pokusu o povstání tisíce komunistů a dělníků postřílel.

Bilance politiky Kominterny byla neslavná, jak konstatovala její rezoluce z února 1928: „revoluční se skončila nejtěžšími porážkami dělnictva a rolnictva a fyzickým vyhlazením komunistických a revolučních kádřů.“ Opozici uvnitř Sovětského svazu, která pro tento nezdar Stalina kritizovala, Stalin umlčel vyloučením Trockého, Radka, Zinoněva a dalších ze strany.

Mao na scéně

Maa likvidace nepostihla, poněvadž byl v té době v rodném kraji, v Hunanu. A tam tehdy začal z nepokojených rolníků organizovat první jednotky své čínské Rudé armády. Ohlas na to přišel nejdříve z Moskvy, kde na tam se konajícím 6. národním kongresu čínských komunistů byl podroben kritice, poněvadž jeho orientace na rolníky, jak zněl hlas z rudého Vatikánu, je výrazem nevíry v dělnickou třídu. Mao slova koncilu nebral na vědomí. V prosinci 1931 vyhlásil čínskou vládu sovětlí v provincii Kiangsi. V té době dosahovala jeho armáda v pravidelných i nepravidelných jednotkách síly několika set tisíc mužů.

Čankajšek zpozorněl a vyslal proti němu svou armádu. Mao se vyhnul přímému střetnutí a neustále ustupoval. To je období legendárního Dlouhého pochodu, během kterého jeho armáda, doprovázená ženami a dětmi absolvovala pěšky 11.000 km po hřebenech hor a jenž nakonec skončil v Jenanu v severní Číně. Kolik desítek tisíc mrtvých cestu lemovalo, je těžké říci. Mao však mohl zaznamenat několikanásobné vítězství: nad Moskvou, která jeho taktiku zatracovala, nad vnitřní nedůvě-

rou posilovanou sovětskými emisary u ÚV Číny a nad daleko lépe vyzbrojenou armádou Čankajška.

Světová válka

Přes ránu, kterou Čankajšek čínským komunistům na sklonku dvacátých let zasadil, nepřestala s ním Moskva udržovat spojení. Podpora, kterou mu poskytovala, zesílila zejména po r. 1935, kdy na VII. kongrese Kominterny byla přijata teze o jednotné frontě proti nebezpečí fašismu a války. Čankajšek představoval daleko reálnější sílu před možností japonské agrese než mizerné vybroujení Maovi sedláci. Do r. 1939 působilo v armádě Kuomintangu 3 a půl tisíce sovětských poradců a pomoc na vojenské účely dosáhla 250 milionů dolarů.

Mao se ve vzniklé situaci politice jednotné fronty nebránil, ale také se nevzdal moci, kterou získal. Podporoval Čankajška, když jeho armáda útočila proti Japoncům (kteří v r. 1932 vnikli do země), ale bránil se a útočil proti Kuomintangu, jestliže byl sám napaden. Oba noví spojenci byli však překvapeni, když v dubnu 1941 Stalin s Japonskem uzavřel smlouvu o neútočení, v níž garantoval neútočnost císařského Mandžurska, oně části Číny, kterou se Japonci podarili obsadit a kde dosadili svůj režim.

Události na ostatních frontách zatlačily v následujících letech význam události v Číně. Ta vstupuje do popředí až po obratu na evropském bojišti, kdy Spojenci, předpokládající dlouhý odpor Japonců si chtěli zajistit Stalinovu podporu po zhroucení Třetí říše. Stalin se nakonec na jaře v únoru 1942 zavázal k útoku na Japonsko 3 měsíce po konci války v Evropě. Cenu za jeho účast měla zaplatit Čína: SSSR byl příslibem podíl na manžurské dráze (kterou SSSR v r. 1935 prodal Japoncům na použití Port Arturu a Dareinu a vnitřní Mongolsko bylo přenecháno v sovětském vlivu. Čankajšek o tom se Stalinem 14. srpna 1945 podepsal smlouvu. O Maovi nepadlo ani slovo, naopak, SSSR se zavázal morálně i materiálně podporovat výhradně Čankajška.

A to taky dělal, protože Stalin v Maa prostě nevěřil. V jednom rozhovoru s jugoslávskou delegací v r. 1948 přiznal, že po válce projednával s čínskými soudruhy situaci v Číně a vysvětlil jim, že lidové povstání je beznadějně, že je třeba podporovat Čankajška, vstoupit do jeho vlády a Rudou armádu rozpustit. Ti prý souhlasili, ale odjeli domů a dělali si to po svém dál. A jak se ukázalo, měli prý pravdu, přiznal Stalin.

V žádném případě však podle toho nejednal. Při výpočtu vítězství socialismu, podávaném jako obvykle při příležitosti výročí říjnové revoluce i v r. 1948, nepadlo o Číně ani slovo. A ještě v následujícím roce, kdy Čankajšek musel před postupující Maovou armádou utéci do Kantonu, byl sovětský velvyslanec Rožčin jediným diplomatem, který ho doprovázel. Teprve když Mao 1. října 1949 vyhlásil Čínskou lidovou republiku, Stalin obrátil. Následující den ji uznal a 3. října Rožčin zabalil své kufry u Čankajška, poněvadž byl jmenován velvyslancem u Maa. 16. prosince přijel Mao do Moskvy.

K setkání Maa se Stalinem došlo v době, kdy v komunistickém světě začínal hon na čarodějnice. Bylo po prvních procesech v Bulharsku, v Maďarsku se odvíjela tragédie Rajka, v Polsku Gomułka. Po exkomunikaci Jugoslávie měli být vymýceni všichni, na nichž spočívalo podezření, že by se mohli uchýlit do linie, určené Stalinem. A Mao byl nejen jedním z největších, ale dokonce nejstarších úchylníků, který dokonce zvi-

těžil právě proto, že nedbal příkazů moskevského papeže. Z komunistických vládců byl jediným, koho na trůn nedovezly sovětské tanky, naopak, dobyl trůnu přesto, že tyto tanky podporovaly jeho protivníka.

K posílení této výjimečné pozice přispěla krátce na to korejská válka. Režim, podporovaný Sověty, stál pod tlakem Američanů před porážkou. V tomto okamžiku do konfliktu vstoupili Číňané. Díky jim nakonec válka skončila na výchozí pozicích. Mao si byl svého postavení zřejmě vědom: na rozdíl od ostatních komunistických vůdců nejen nejezdil do Moskvy skládat účty a přijímat rozkazy – se Stalinem se už nikdy nesešel. A ohyběl taky mezi těmi, kteří se mrtvému diktátoru přijeli po jeho smrti v březnu 1953 poklonit; čínskou delegaci vedl Čou-En laj. Mao počkal, až Chruščov s Bulganinem přijedou v r. 1955 k němu a vymohl na nich nejen to, že se vzdali řady koncesí v Číně, ale i vyslání několika tisíc specialistů.

Mao a Chruščov

Teprve v pozdějších letech vznikl dodnes udržovaný dojem, že příčinou rozchodu obou komunistických kolosů byla destalinizace, kterou SSSR nastoupil na XX. sjezdu v r. 1956. Nebyl k tomu důvod, protože Chruščov v řadě Stalinových hříchů uvedl i jeden, který se týkal Číny:

„V našich vztazích s Čínou to byla Stalinova nedůvěra k našim soudruhům, která způsobila zbytečné průtahy k jejich pozitivnímu programu zřízení lidové demokratické vlády a odstranění katastrofálního režimu Čankajška a jeho buržoazně imperialistických kolaborantů“.

Také Chruščovovo vítězství nad zbytky staré gardy (Molotovem, Malenkovem, atd.) v létě 1957 pozdravila Čína telegramem během 24 hodin.

Na podzim tohoto roku přijel také Mao podruhé (a naposled?) do Moskvy na summit komunistických vůdců. Bylo to po řadě technických úspěchů SSSR (zkouška vodíkové bomby, Sputnik, interkontinentální rakety. Před 65 stranickými vůdci prohlásil tehdy Mao, že „východní vnitř získává převahu nad západním“, že „síly socialismu vysoce převažují síly imperialismu“, jak jsme tehdy četli. Nečetli jsme však další část řeči, v níž mluvil o možnosti a důsledcích konfliktu obou sil, který by byl veden jadernými zbraněmi a jehož následkem by bylo zničení třetiny či poloviny lidstva. Přesná verze toho, jak to tehdy řekl, se v podání Sovětů od podání Číňanů (zveřejněny byly až v r. 1964) liší: podle Sovětů vyzýval k útoku proti imperialismu i za tuto cenu, poněvadž to bude znamenat konec imperialismu, podle čínské verze řekl, že v případě útoku imperialismu se konflikt změní v nukleární se všemi následky, ale bude znamenat konec imperialismu.

Počátky konfliktu

Přes nedořešené otázky plynoucí z čínského požadavku, aby SSSR navrátil některá území, která carské Rusko nabylo tzv. nerovnými smlouvami s Čínou, teprve Chruščovova „mírová ofensiva“ vedla k vážnějším diferencím, které od té doby – přes některá období „klidu zbraní“ – nebyly překlenuty. V Číně vyvolala obavy, že by mezi oběma velmocemi mohlo dojít k dohodě na účet ostatních, a to i Číny samé.

V této počáteční fázi se však Čína otevřeným diferencím vyhýbá. Některé její akce narušují „atmosféru možného dorozumění“ (ostřelování Quemoy, konflikt s Indií) a úlohu kritiky sovětské politiky, omezující se zatím na ideovou oblast, za ní vykonává Albánie. Chruščov po svém návratu z rozhovorů s Eisenhowerem v září 1959 sice hned odletěl do Pe-

kingu, ale čínskou nedůvěru ne-rozptýlil.

V květnu následujícího roku mělo dojít ke schůzce Velké čtyřky v Paříži. Nedošlo k ní v důsledku sestřelení amerického špiónážního letadla U2 nad SSSR. Maův komentář k tomu: mnozí lidé mluví o Eisenhowerovi jako o mírumilovném muži; tento případ je snad přivede k tomu, aby konečně pocítili. Chruščov se pokusil diference urovnat, Mao pozvání do Moskvy odmítl. Pravda nepřímě Číňany kritisovala v článku Radikalismus, dětská nemoc levičáctví; tento radikalismus představuje prý v určitých vývojových fázích v některých stranách velké nebezpečí. Čína odpovíděla kritikou Chruščovovy politiky. Sovětský svaz reagoval odvoláním expertů, přerušením spolupráce, zastavením dodávek a vypovězením smlouvy o atomové spolupráci.

Spor se začal prohlubovat. Na XXII. sjezdu KSSS Chruščov odhalil další Stalinovy zločiny a současně napadl Albánii, že se procesem destalinizace brání. Čou-En laj reagoval obranou Albánie, položil na Stalinův hrob (který byl několik hodin na to z mausolea odstraněn) věnec a předčasně odejel. Nezdařený pokus instalovat na Kubě sovětské rakety dal Číně možnost předhodit SSSR, že jedná kapitulantsky, když je odstraňuje. Podrážděný Chruščov se to pokusil Číně vrátit poznámkou o „páchnoucích“ enklávách Honkong a Macao, které Čína trpí přímo na svém území. Číně tím nahrál: nerovné smlouvy z minulosti zanechaly jiné koloniální přžitky na sovětském Dálném východě. Otázka čínských územních nároků vůči SSSR, do té doby pouze kulatý spor, se dostala před veřejnost.

Koncem dubna podali zástupci USA a Anglie SSSR návrh na konferenci o zastavení jaderných pokusů. Čína se obrátila na Moskvu s memorandumem proti jakékoli dohodě s USA, protože by tak Číně bylo zabráněno opatřit si atomové zbraně. SSSR následující den nabídku přijal. Čína reagovala obsáhlým článkem v Žen-Min žibao, v němž v 25 bodech obvinila SSSR z revisionismu a snah dohodnout se s imperialismem. Pravda odmítala několik dní odpověď vůbec uveřejnit. Několik čínských diplomatů, kteří ji v Moskvě rozšiřovali, bylo vypovězeno. „Otevřený dopis“, kterým SSSR na čínské útoky odpovídal, otevíral souboj s urputností, která připomínala důsledky rezoluce Kominformy o Jugoslávii. Schisma bylo úplné.

Od Chruščovova pádu ke Kulturní revoluci

16. října 1964 byl svět překvapen náhlým pádem Chruščova. Přesto, že neutěšené vztahy s Čínou byly jedním z argumentů jeho kritiků, neznamenal to ve vzájemných vztazích změnu. Už následující den přinesla Pravda další útok proti Číně. Byla to reakce na čínské územní nároky, které Mao opakoval skupině japonských socialistů 10. července onoho roku, nároky na území od Bajkalu až po Kamčatku a Vladivostok, za které, jak řekl, Čína ještě nepředložila účet.

Novou situaci vyvolalo americké bombardování Severního Vietnamu. SSSR na Číně požadoval, aby mu vyklidila některé prostory, zejména letiště, pro sovětské jednotky, které budou zajišťovat podporu Severovietnamců. Mao odmítl. A to byl nesporně jeden z nejvážnějších argumentů pro opozici, která se snažila ho s jeho klíčového místa vytlačit. Mao o tom také později americkému novináři (s nímž je desetiletí spřátelen) řekl:

„V r. 1965 se mi velká část moci vymkla z rukou, pokud jde o propagandu uvnitř provinčních a místních stranických výborů a zejména pekingského MV.“

Tehdy Mao vydává heslo kulturní revoluce, v jejímž průběhu jsou paralyzována všechna stranická centra, kterých by opozice proti němu mohla použít. Jsou to události, jež se ve střední Evropě mohly zdát kuriózní a jež se tak zdály především proto, poněvadž

jejich vnitropolitickému smyslu nebylo rozuměno. V jejich průběhu došlo k projevům nenávisti vůči SSSR při několikadenním obléhání sovětského velvyslanectví v Pekingu stejně jako nenávisti SSSR vůči Číně při obdobné akci v Moskvě. Výsledkem byly hluboké personální změny ve vedení čínské KS a upevnění Maovy pozice v jejím čele.

Ussuri

Současně s koncem kulturní revoluce se celým světem 2. března 1969 rozlehly výstřely na Ussuri. Nebyly první (jen v r. 1962 došlo údajně k 5.000 incidentů na hranicích obou států) a rozléhaly se dlouhé měsíce na různých místech. Skočily až přiletem Kosygina a jeho setkáním s Čou-En lajem v Pekingu v září 1969. To však byl – krom ustavení smíšené komise obou stran, jež od té doby neustále jedná, aniž by dospěla k nějakým dalším výsledkům – hubený výsledek cesty.

Od tohoto okamžiku (v samozřejmě souvislosti s vyjasněním vnitřních poměrů) začíná vstup Číny do světové politiky v daleko širších dimensích než tomu bylo dříve. Jestliže se její zájem koncentroval v padesátých a šedesátých letech na asijské země a země Třetího světa, od r. 1970 je její existence citit také v Evropě a především v její sovětské oblasti. Dobré vztahy Číny s Rumunskem jsou starého data. Umožňují mu jeho do značné míry volnější zahraniční politiku a tím i větší prostor v mezinárodních hospodářských vztazích.

Daleko markantnější se však změna čínské politiky projevila ve vztahu k Jugoslávii. Od roztržky s Kominformou představovala Jugoslávie pro Čínu zosobnění revisionismu a pokusy SSSR o modus vivendi s Titem byly předmětem čínské kritiky. V r. 1970 Čína nejen navázala s Jugoslávii diplomatické vztahy, ale ústy svého evropského mluvčího, tj. Albánie, prohlásila: „V případě nebezpečí se albánský lid postaví po bok Jugoslávii proti jakémukoli agresoru.“ Současně Čína změnila základnu z níž vychází ve své propagační kampani vůči ostatním státům v sovětské sféře. Jestliže ještě v r. 1968 kritizovala československý vývoj jako novou formu revisionismu, otočí dnes proti obsazení ČSSR označující její za sovětský imperialismus a na adresu Poláků říká, že pádem Gomušky, boj proti sovětskému útlaku a jeho domácí pomahačům nesmí skončit.

Sovětská propaganda mluví o pokusech vytvořit na balkáně antisovětskou osu pod patronací Pekingu a kritizuje ve stále se opakujících článcích čínskou teorii dvou supervelmocí, jež se spojily, aby mohly ovládat ostatní národy a dobovou čínskou parafrází Marxova hesla: Malé a střední státy, spojte se!

Drtivá většina, kterou byla Čína v říjnu přijata do OSN vyvolala údiv v USA a první vystoupení čínského delegáta roztrpčení v Moskvě, poněvadž svoji hesli slyšena u těch, kteří sotva se zbavili koloniálního jha stojí nyní pod tlakem těchto supervelmocí, dokázalo právě toto hlasování.

15. července vybuchla v mezinárodní politice bomba, ohlášena Nixonovy cestou do Pekingu. Sovětská reakce, zprvu velmi opatrná (a spíš jako obvykle v takovýchto choullostivých případech prostředkovaná hlasy satelitů a západního komunistického tisku) nakonec vykristalisovala ve varování před následky, které by měla dohoda USA–ČLR za zády SSSR. Je to poněkud kuriosní stanovisko po dlouhou dobu ve stejné situaci, když SSSR vedl – a stále vede – rozhovory s USA.